

A
BORSODI
TÁJHÁZ
KÖZLEMÉNYEI
25–26

Edelény, 2009

**A Borsodi Tájház
közleményei
25–26**

**A Borsodi Tájház
közleményei
25 – 26**

**2009
(2010)**

A BORSODI TÁJHÁZ KÖZLEMÉNYEI 25–26

13. évfolyam 1–2. szám
2009

Szerkeszti:

HADOBÁS PÁL

Technikai munkatárs:

SLEZSÁK ZSOLT

A borítón:

Dávid király a szalonnai református templom diadalívéről.

A hátsó borítón:

Szószték a hangvetővel a szalonnai református templomban, háttérben freskótöredék-részlet.

© MKKM, Edelény

HU ISSN 1418 – 2211

Felelős kiadó: HADOBÁS PÁL, *a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum igazgatója.*

Készült az edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum számítógépes szövegszerkesztőjén 2009-ben.

Nyomdai munkák: K-B Aktív Kft. Gyorsnyomda és másolószolgálat,
Miskolc. Felelős vezető: Kása Béla.
www.konyvmuhely.hu

Az 1848-49. évi szabadságharc katonái Edelény környékéről

1998-ban, az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc 150. évfordulója tiszteletére jelent meg az Edelényi Füzetek 18. köteteként, az edelényi Városi Rendezvények Háza és Könyvtár (ma Művelődési Központ, Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum) kiadásában az 1848-1849 emlékei Edelényben és környékén című kötet, amely tartalmazza a tárgyalt területekről a szabadságharcban részt vett emberek rövid életrajzát is. A könyv ezen fejezete elsősorban Bona Gábor e témában megjelent könyveire támaszkodott, valamint Laki-Lukács László és Hadobás Pál gyűjtésére. Az azóta eltelt tíz év, valamint Bona Gábor bővített és javított kiadásban újra megjelentetett könyvei arra inspiráltak, hogy egy könyv előzeteseként megjelentessük e neves elődök rövid életrajzát, elsősorban Bona Gábor könyvéből átvéve. Sajnos az általunk felkutatott személyek közül sokról nem tudunk semmit, csak valamely forrásban olvastunk e tájhoz való kötődéséről és a harcokban való részvételéről.

BAKSAY DÁNIEL

1830-ban született. A sárospataki gimnáziumban tanult, amikor tanáraival és diáktársaival az 1848-49-es forradalom és szabadságharc katonája lett. Bem seregében huszárőrmesterként szolgált. Nevét őrzi a Sárospataki Református Kollégium előcsarnokában az a márványtábla, melyet a szabadságharcban részt vett pataki tanárok és diákok emlékére állítottak. A kollégium könyvtárában őrzött névjegyzékben „Baksay Dani huszárőrmester” is szerepel. Megtaláljuk nevét Gömör-Kis-hont vármegye monográfiájának 592. oldalán, ahol a könyv megjelenésének időszakában a megyében még élő 48-as

egykori honvédek nevét és lakhelyét közlik.

A szabadságharc leverése után néhány évig bujdosott, majd befejezte teológiai tanulmányait és 1864-től 53 éven keresztül Aggtelek református lelkésze volt. Az aggteleki barlangot a Magyar Kárpát Egyesület gondozta,

mely felkérte Baksayt, hogy legyen a barlang gondnoka. 1917. március 6-án hunyt el **Aggteleken**, és a falu temetőjében helyezték örök nyugalomra.

1848-1849 emlékei Edelényben és környékén / Szerk.: Hadobás Pál, gyűjt.: Laki-Lukács László. Edelényi Füzetek 18. Városi Rendezvények Háza és Könyvtár. Edelény, 1998.

Bódis Istvánné Janka Irma: Baksay Dániel. Aggtelek. 2000.

BARCZIKAY JÁNOS

Szalonta, (Valószínűleg **Szalonnáról** van szó, hisz Borsod megyében sohasem volt Szalonta nevű település.) Borsod m., 1820 k., ref. Ügyvéd. Nős, gyermektelen.

1848. szeptember-novemberében a Borsod megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj századosaként részt vesz a Jellačić elleni harcokban. 1849. márc. 23 (16)- hadnagy az 53. honvédszászlóaljban. Jún. 18 (ápr. 1)- főhadnagy a Borsod megyei védzászlóaljnál a felső-magyarországi (IX.) hadtestben.

Az 1850-es években és 1867 ügyvéd Miskolcon, az utóbbi időpontban a Borsod megyei Honvédegylet tagja.

Közlöny 1849/62. és 136., Mikár I. 21., Waldapfel III. 241. és 286., MOL.: Bm. Honv. segély 1868. 2862., HL.: Pesti hadb. 62. cs. sz.n.

BÁRCZAY MIKLÓS bárczai

Szuhogy, Borsod m., 1825. febr. 22. B. László közbirtokos és Bárczay Mária fia. Magyar, ref. Jogakadémiát végez. 1845- hadfi, 1848. jan. 1- hadnagy a 4. Sándor huszárezredben. Nőtlen. (1856- felesége br. Vay Etelka.)

Ezredével 1848 nyarán Bécsből hazavezénylik és beosztják a dráva-vonal őrzésére alakuló hadtesthez. Szeptemberben Jellačić ellen harcol, októberben ezredével csatlakozik a honvédsereghez. A szabadságharcot a feldunai (VII.) hadtest kötelékében küzdi végig. Nov. 10. (1)- főhadnagy, 1849. jan. 9. (1)- alszázados, végül századkapitány.

A világosi fegyverletétel után Aradon halálra (1850. jan. 26.), ill. 14 év várfogságra (febr. 15.) ítélik. 1851. kegyelmet kap. 1867. a Borsod megyei Honvédegylet tagja, a kiegyezés után országgyűlési képviselő. † Miskolc, 1900. febr. 13.

Kempelen Béla I. 404., Magyar Nemz. Zsebkönyv 2. rész 1. köt. 39., Gudenus János IV. 171., KAW.: Gb. 4. HR. 1841-1848 14/22., MOL.: HM. Ált. 1848.9481., 9868., 1849, 1112., 3553., HL.: Aradi hadb. 113/10 2/346., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs. 1900/7., PORTRÉ: mnm Tört. Képcsarnok.

BESZE JÁNOS megyesi

Szendrő, Borsod m., 1812. ápr. 23. B. János és Fazekas Mária fia. Magyar, r. kat. Jogot végezt. Volt önkéntes (1829–1830. a 34. gyalogezredben szolgált), ügyvéd, ellenzéki politikus Esztergomban. 1848/49. a város országgyűlési képviselője. Nős, egy gyermek apja.

1848. jún. 19- Esztergom város nemzetőr őrnagya. Aug. 10. egy zászlóaljjal Komárom várának biztosítására rendelik. Okt. 19. a megye és a város 1500 nemzetőrével csatlakozik a parndorfi táborba tartó Kossuthhoz. Kossuth a sereg élelmezési biztosává nevezi ki.

1848/49 fordulóján a felső-tiszai hadtestben szolgál. 1849 tavaszán egy ideig a bácskai (IV.) hadtest hadbiztosa. Júl. 15. Fejér megye kormánybiztosává nevezik ki, de megbízatását a császáriak előnyomulása miatt nem tudja átvenni. Követi az országgyűlést Szegedre, majd Aradra.

1850- Pesten hadbíróági vizsgálat folyik ellene, 10 év várfogságra ítélik (1851. okt. 2.). Hét év után kegyelmet kap. 1861 ismét országgyűlési képviselővé választják. A kiegyezés után egy ideig a Pénzügyi Legfelsőbb Törvényszék elnöke. † Arad, 1892. okt. 16.

Szinnyei: Magyar írók I. 1007-1009., Uő.: Komárom 10., Tört. Lapok 1892/21., Vas. Újs. 1892/43., KLÖM. XIII. 216., 239. XV. 100., Köz-löny 1848/4., KAW.: Gb. 34. LIR. 1820-1840. 26/132., Portré: MNM. Tört. Fotótár.

CSÁKY LÁSZLÓ gróf, keresztszegi és adorzáni

Bécsben született 1820. december 21-én. Apja **szendrői** birtokos. A szabadságharc alatt Szepes megye főispánja volt, fegyvergyárat állított fel, majd parancsörtsztként szolgált Görgey mellett. A szabadságharc bukása után Angliába emigrált. Távollétében halálra ítélték. 1852-ben hazatért, hat év várfogságot szenvedett. Szabadulása után Nyitra vármegye főispánja volt, majd haláláig országgyűlési képviselő.

Csáky László bujdosásáról a következőket olvashatjuk Pfliegler J. Ferenc: *Életem. Egy miskolci polgár visszaemlékezései 1840-1918* című könyvében:

„Szendrőn özv. Csáky Jánosné grófnő búsult szép kastélyában. Néhanéha meglátogatta egyik-másik leánya, Kőnigsegg, vagy Hunyady grófné. Fia, Gábor gróf súlyos és reménytelen betegségekre keresett gyógyulást a francia Riviérán. Csáky László gróf hollétéről nem szólt a krónika, hiszen őt a hatalom köröztette. El is ítélte, in effigie, mert ő szervezte a szepességi gerillaharcokat és a nemzetőri csapatokat, melyek élén nyugtalanította a Schlick vezénylete alatt működő osztrák seregeket, rendszerint oldalról, vagy hátba támadva azokat. Puskatűz közé fogta, s a nagyobb hatás kedvéért az erdőben elhagyott nagy pálincás hordók oldalát verette, imitálva az ágyúbömbölést.

László gróftot tehát keresték. A Bódva menti falvakban, Senyétől Szendrőig vagy 150 kúrián ugyanannyi nemes úri család lakott. Ezek között is sok volt a politikailag meggyanúsított és üldözött, kikre vigyázni kellett. Sejtelve sem volt senkinek László gróf hollétéről. Csak a jó édesanya tudta, mily közel van a fia. A hálószoba melletti öltözőjében tartotta zár alatt. Az asztalnál étkező katonatisztek szemeláttára tette félre a legszebb falatokat, mondván: „für meinen Armen”.

DÁVID SÁNDOR turócszentpéteri és isztebnyei

Apja D. János. **Nádaska** (ma **Tornanádaska**), Torna m., 1830., r. kat. Jogakadémiát végéz. Nőtlen.

1848 júniusában önkéntes lesz a kassai 9. honvédszászlóaljnál. A szabadságharcot a híres veressipkás zászlóaljban küzdi végig előbb a Délvidéken, majd a III. hadtest kötelékében a főhadszíntéren. 1849 nyarán hadnagy lesz, a világosi fegyverletételnél főhadnagy.

Besorozzák a 30. gyalogezredhez. Politikai szervezkedésért halálra ítélik és kivégzik. Teresienstadt, Csehország, 1852. márc. 13.

Nagy Iván pótkötet 186., MOL.: ONöHt. Ált. 1848. 7800., HL.: 1848/49 51/17., KAW.: Gb. 30. LIR. 1851-1857. 31/127.

DEMETER JÁNOS

Csak annyit tudunk róla, hogy sárospataki diákként részt vett a szabadságharcban, a honvéd seregben altisztként szolgált, majd 1861. április 15-től 1900. október 3-ig **Martonyiban** volt református lelkész.

Mindezt Sáfrány Mihály 1848-49-i honvédtüzér hadnagy református lelkipásztor emlékiratai című, 1941-ben kiadott könyvében olvashatjuk.

EGRESSY ÁKOS

E. (Galambos) Gábor, a színész, 1848/49-ben kormánybiztos, ill. önkéntes százados és Szentpétery Zsuzsanna fia. Kassa, 1832. nov. 9., ref. Diák. Nőtlen.

1848 májusában Pesten önkéntes lesz a 2. honvédzászlóaljnál. Tizedes ui., okt. 10 (1)- hadnagy a szegedi 33. zászlóaljban. 1849. jan. 22. Selmecbányánál a császáriak fogságába esik. Megszökik és apja segédtsíjtje lesz a felső-magyarországi védseregnél. Máj. 3. beosztják a 47. zászlóaljhoz. Világosnál teszi le a fegyvert.

1849. aug. 24. besorozzák a 17. gyalogezredhez. 1858- hadnagy, 1859-főhadnagy, 1860. dec. 31. leszerel. Később az olaszországi magyar légióban szolgál. 1864. hazatér és színész lesz. 1878-1904. a Magyar Nemzeti Színház tagja. † Budapest, 1914. dec. 25.

Közlöny 1848/125., Mikár I. 31. és II. 59., Színnyei: Magyar írók II. 1224-1225., Ács Tivadar I. 39., KAW.: Gb. 17. LIR. 1841-1857 24/68. és 9. HR. Eff. Stand 4/20. Portré: Schöpflin: Színész lexikon I. 389.

EGRESSY (eredetileg GALAMBOS) BÉNI

Galambos Pál református lelkész és Juhász Julianna fia, E. Gábor, a színész testvére. (Sajó-)Kazinc (ma **Kazincbarcika** része), Borsod m., 1814. ápr. 21., ref. Gimnáziumot végez. 1830- színházi kardalnok, 1843- a Magyar Nemzeti Színház zenemestere. Nős, felesége 1835- Halász Amália (†), 1842- König Róza.

1848 szeptember végén önkéntes lesz a „pesti csatár” zászlóaljnál. Okt. 19 (16)- hadnagy ui. a (14. honvédszászlóaljban). A kápolnai csatában megsebesült (1849. febr. 27.). Ápr. 25. (febr. 16)- főhadnagy. Később a II. hadtest katonai zenekarának igazgatója a komáromi vár feladásáig.

Haláláig ismét zeneszerző. (Ő komponálta a Szózat és a Klapka induló zenéjét is).† Pest, 1851. júl. 17. (Édesapja Disznóshorváton (ma Izsófalva) is szolgált református lelkészként.)

Közlöny 1848/135., Kom. Lapok 1849/40., Színyyei: Magyar írók II. 1225-1231., Hellebronth: Családtört. jegyzetek 1914/2. 41., Schöpflin: Színművész lex. I. 409. (Portré: u.o.), MOL.: Hm. Ált. 1848. 9276., Waldapfel II. 111.

EGRESSY (eredetileg GALAMBOS) GÁBOR

Lászlófalva (Sajólászlófalva), Borsod m., 1808. nov. 1. G. Pál ref. Lelkész és Juhász Julianna fia. (Édesapja Disznóshorváton (ma Izsófalva) is szolgált.) Magyar, nemes, ref. Gimnáziumot végez Miskolcon. 1826- vándorszínész, 1837- a Magyar nemzeti Színház tagja Pesten. Felesége 1831- Szentpétery Zsuzsánna, három gyermek apja, Ákos fia honv. hadnagy a szabadságharcban.

1848. okt. 15. – 1849. január végéig Szegeden, valamint Csanád és Csongrád megye kormánybiztosa. Ápr. 1- a Borsod megyei védzászlóalj vezénylő kapitánya, részt vesz Felső-Magyarország keleti felének felszabadításában. Máj. 1. betegsége miatt leköszön.

A szabadságharc végén török földre menekül. 1850. szept. 16. hazatér, vizsgálat indul ellene, de 1851. okt. 7. kegyelmet kap. Később ismét a Nemzeti Színház tagja. † Pest, 1866. júl. 30.

Wurzbach Lex. IV. 4-5., Rakodczay Pál: Egressy Gábor élete és kora (I-II., Bp., 1911.), KLÖM XIII. 204., Waldapfel Eszter III. 233., 286-287., Vas. Újs. 1888/17., portré: Hadtört. Múz. Metszetgyűjt.

ELEK ISTVÁN

Mint sárospataki diák részt vett a szabadságharcban. A szabadságharc bukását követően büntetésből besorozták az osztrák seregbe és Olaszországba vitték, de onnan Svájcba szökött. Később **Kurityánban** Pallavicini grófnál volt nevelő.

FARKAS LAJOS

Életéről nem tudunk semmit, csak a **perkupai** temetőben lévő sírjáról tudunk, melyen az alábbi sírfelirat olvasható:

ITT NYUGSZIK
FARKAS LAJOS
1848/49-i honvéd
Örmester
1830-1901
Áldás hamvaira

FINKEI PÁL

1820. december 30-án született **Szendrőládon**, ahol édesapja református lelkészként szolgált (Később 1826–1849 között Hegymegen volt lelkész.). A népiskola elvégzése után a sárospataki gimnáziumba került. Az 1848 márciusi események hatása alól nem tudta kivonni magát, és a tanári katedra helyett felcsapott honvédnek. Nagy lelkesedéssel vett részt az eseményekben. Több hónapig a híres 9. kassai ezredben, a „vörös sipkásoknál” szolgált. A honvédségtől hazatérve előbb káplánkodott, majd 1850 júliusában a szikszói gimnáziumban lett tanár, majd igazgató. 1852-ben a miskolci gimnáziumba hívták meg rendes tanárnak. Két évet töltött itt, amikor 1854-

ben a tiszáninneri református egyházkerület közgyűlése sárospataki rendes tanárnak megválasztotta. Haláláig Sárospatakon tanított és egyike lett a pataki főgimnázium legnépszerűbb és legszeretettebb tanárainak. Rendszeresen publikált a Sárospataki Füzetekben, melyben (I. köt. 1857.) magyar fordításban közölte Szilágyi Benjamin István kéziratát: Acta synodi not, A magyar nemzeti zsinat végzései címmel. Az 1872. évi kolerajárványkor vitte el a betegség december 26-án.

*Prot. Egyh. és Isk. Figyelmező 1874. (Szinyei Gerzson emlékbeszéde.)
Petrik Könyvészete. Uj M. Athenás 134. l. Kovács Gábor, Miskolczi evang. ref. főgymnasium története. Miskolcz, 1885. 125. l. Szinyei Jósef: Magyar írók élete és munkái.*

FÖLDVÁRY FERENC

Szin, Torna m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1813 k. Magyar, ref. Volt altiszt (18 évig a 6. huszár- és a 34. gyalogezredben szolgált). Nős, egy gyermek apja.

1848. szept. 3. (16)- honvéd főhadnagy, a tiszántúli önkéntes nemzetőrtábor számvevő tisztje Aradon. 1849. jan. 13- élelmezési főgondnok az aradi ostrom-seregnél. Febr. 8. (1)- százados a 29. honvédszászlóaljban, Arad, később Temesvár ostrománál. (Jún. 26. ua., a bánsági V. hadtestben.)

Később uradalmi gazdatiszt Ung megyében.

*Közlöny 1848/106., 1849/17., MOL.: Hm. Ált. 1849. 1691., 15141., 25698.,
Potemkin Ödön 36., 49.*

GEDEON KELEMEN almási

G. Lajos birtokos, országgyűlési követ és Gedeon Karolina fia. **Hidvégarzó**, Torna m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1829 k., r. kat. Jogot végez Pesten és Pozsonyban. Joggyakornok. Nőtlen.

1848 júniusában önkéntes lesz a 3. honvédszászlóaljnál. Őrmester ui., szept. 27 (okt. 1)- hadnagy a 16. zászlóaljban. Dec. 3. áthelyezik a 42. zászlóaljhoz a felső-tiszai (I.) hadtestbe.

1850. febr. 1. besorozzák az 1. gyalogezredhez, máj. 31. leszerelik. Később Zemplén megyében gazdálkodik. 1867. ui. a honvédegylet tagja. † Kassa, 1876.

*Közlöny 1848/109., Mikár I. 109., Vas. Újs. 1874/42., Nagy Iván IV. 351—
35l. Kempelen IV. 282., MOL.: ONöHt. Ált. 1848. 2433., Uo.: Hm. Ált.
1848. 10523., KAW.: Gb. 1. LIR. 1841-1850. 61/39.*

GEDEON LÁSZLÓ almási

Hidvé gardó, Torna m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1810. G. Ferenc földbirtokos, szolgabíró és Szlávi Júlia fia. Magyar, r. kat. Kilépett főhadnagy (1828–1843. a 3. könnyűlovasezredben szolgált), ellenőr a pesti sóhivatalnál. 1849 júniusától felesége Szabó Mária.

1848. júl. 25- százados a 7. honvédszászlóaljnál. Aug. 24- Széth alezre-des, a honvédsereg ideiglenes főparancsnokának segéd tisztje Pesten. Okt. 19 (16)- őrnagy, a Zemplén megyében alakuló 42. zászlóalj szervezője és parancsnoka. Decembertől a felső-tiszai hadtest kötelékében részt vesz a Schlik tábornok elleni harcokban. 1849 januárjától dandárparancsnok. Ápr. 10. betegszabadságra távozik, máj. 8. áthelyezik a hadügyminisztérium Újoncozási alosztályára. (Hadbíró-sági vallomása szerint a trónfosztás után nem akart fegyverrel küzdeni a császáriak ellen.) Júl. 15- Kiskunfélegyháza térparancsnoka. A világosi fegyverletételnél esik fogságba.

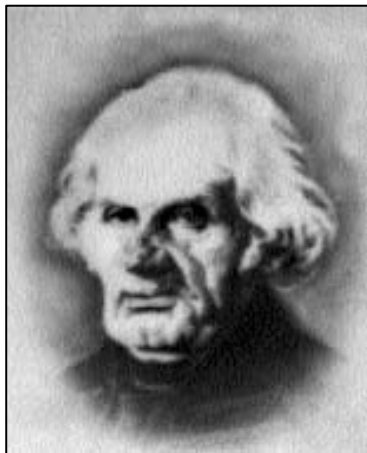
Aradon hadbíró-ság, majd sorozó bizottság elé állítják, végül elbocsátják. 1867. a Pest városi Honvédegyelet tagja. A Magyar Földhitelintézet főlevéltárnokaként halt meg, Budapest, 1886. febr. 1.

Nagy Iván IV. 351., Kempelen Béla IV. 288., KAW.: Gb. 3. Chev. Lég. Rgt. 1841-1850. 1/35., Közlöny 1848/66., 76., 139., 1849/120., 151., MOL.: Hm. Ált. 1849. 18530., HL.: Aradi hadb. 113/6 2/320., Mikár Zsigmond I. 23.

GEDEON MIKLÓS almási

Szádalmás, Torna m. (ma a Szlovák Köztársaságban van) (Gyermekkorában Hidvé gardón élt szüleivel.), 1806. dec. 4. Az előbbi testvére. Jogot végez. 1824- hadfi a 60. gyalogezrednél, 1827–1832. nemesi testőr, majd ismét a 60. gyalogezredben szolgál, 1845- főszázados. 1843- felesége Berzeviczy Apollónia, három gyermek apja.

1848. jún. 19- Gömör megye rima-szombati járásának nemzetőr őrnagya. Mozgósított zászlóaljával decemberben és 1849 januárjában részt vesz a felső-tiszai hadtest harcaiban. Februártól az

oroszk bevonulásáig (július) nemzetőreivel Rozsnyó helyőrségét képezi.

1850. febr. 20. Aradon golyó általi halálra, márc. 4. tizenhat év várfogságra ítélik. 1852. jún. 17. kegyelmet kap (Aradról szabadul). 1867. a Sáros megyei Honvédegylet tagja. A megye telekkönyvi igazgatójaként halt meg, Eperjes, 1869. jan. 30.

Hellebronth Kálmán 157., Nagy Iván IV. 351., Kempelen Béla IV. 288., Közlöny 1848/14., HL.: Aradi hadb. 113/16 2/377., Uo.: Gen. Kommando 362., Mikár Zsigmond I. 80., Vas. Újs. 1869/6., Portré: Gedeon Elen mérnök, Budapest, tulajdona.

IRINYI SÁNDOR

JEKELFALUSSY ALBERT jekelfalusi és margitfalvi

J. József birtokos és gr. Csáky Anna fia. **Szendró**, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1825. dec. 25., r. kat. Magánzó. Nőtlen.

A szabadságharcban előbb egy honvéd vadászcsapatnál szolgál. 1849. jún. 30 (3)- főhadnagy gr. Festetics Oszkár őrnagy vadászzászlóaljánál a Tiszai hadseregben. Borosjenőnél teszi le a fegyvert.

1849. nov. 9. besorozzák a 48. gyalogezredhez. 1852. leszerelik. Ope-raénekes, 1853- a Magyar Nemzeti Színházban, 1855- Olaszországban, 1860. Kolozsvárott.

Közlöny 1849/154., Kempelen V. 258., Nemesi évkönyv 1927-1928. 145., Schöpflin: Színész lexikon II. 328-329., MOL.: Hm. Ált. 1849. 21383., HL.: Rendőri megfigy. 64/69., KAW.: Gb. 12. HR. 1850-1860. 8/138., Szluha Márton datai.

JEKELFALUSSY ANDOR (ANDRÁS) jekelfalusi és margitfalvi

J. László cs. kir. tiszt, 1848/49. honv. százados és Piller Ágnes fia, J. Lajos honv. százados öccse. **Edelény**, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1832. szept. 22., r. kat. Diák. Nőtlen.

1848 júniusában Miskolcon beáll a 9. honvédzászlóaljhoz. Őrmester ui., okt. 19 (16) hadnagy a 42. zászlóaljnál. 1849. márc. 18. a 63., júliusban a 132. zászlóaljhoz helyezik át.

1850 januárjában Pesten sorozóbizottság elé állítják, de nem sorozzák be. A kiegyezés után jogi pályára lép. 1890. kir. ítélőbíró. † Miskolc, 1907. jún. 1.

Közöny 1848/142., Mikár II. XXIII., Vas. Újs. 1907/26., Kempelen V. 259., Nemesi évkönyv 1927-1928. 149., MOL.: Hm. Ált. 1849. 25760., HL.: 1848/49. 17/394.

JEKELFALUSSY LAJOS jekelfalusi és margitfalvi

Miskolc, 1828. márc. 9. J. László és Piller Ágnes fia. Magyar, r. kat. Teológushallgató Egerben. Nőtlen. (1851-felesége Hanák Adél.) (Édesapja Múcsonyban született, és itt volt birtoka.)

1848 októberében beáll az 50. Hunyadi honvédszászlóaljhoz (drávai hadtest). 1849. jan. 24- őrmester, febr. (1)-hadnagy a 63. zászlóaljnál. Márc. 18. áthelyezik a 42. zászlóaljhoz a III. hadtestbe. A tavaszi hadjárat során a katonai érdemjel 3. osztályával tüntetik ki. Jún. 19 (1)- főhadnagy.

A júl. 2-i vagy 11-i komáromi csatában lőtt sebet kap, a komáromi kórházba kerül. Felgyógyulása után százados lesz a 203. zászlóaljnál (aug. 29.).

Komárom feladása után befejezi tanulmányait, 1855. ügyvédi vizsgát tesz. 1860. Borsod megye főszolgabírájává, majd Miskolc polgármesterévé választják. 1865. országgyűlési képviselő. 1870- osztálytanácsos, majd államtitkár a magyar belügyminisztériumban. (Szabadságolt állományú honvéd százados, végül alezredes és a Pest városi Honvédegylet tagja volt.) † Budapest, 1899. okt. 10.

Kempelen Béla V. 259., Nemesi évkönyv 1927/28. 148. és 1936/43. 32., Közöny 1849/17., 139., Komáromi Lapok 1849/65., MOL.: Hm. Ált. 1849. 3217., 20296., 26351., HL.: 1848-1849 10/415., 17/394., Uo.: Tiszti akvi. lapok 29795., Mikár Zsigmond II. 53., Szül. akv.: MOL.: A 976. Vas. Újs. 1899/48., portré: MNM Tört. Fotótár.

JEKELFALUSSY LÁSZLÓ jekelfalusi és margitfalvi

Múcsony, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1798. ápr. 30. J. László földbirtokos és Ferdinándy Katalin fia. Magyar, r. kat. Volt hadfi (a 37. gyalogezredben), a miskolci rabdolgoztató intézet igazgatója.

1827- felesége Piller Ágnes, Lajos fia honv. százados, Andor fia hadnagy a szabadságharcban.

1848 szeptember-októberben a Borsod megyei önkéntes nemzetőr-zászlóalj századosaként részt vesz a Jellačić elleni harcokban. Nov. 22 (1)-százados a 25. honvédszászlóaljban a feldunai hadtestnél. 1849 januárjától a Központi Mozgó Seregben szolgál alakulatával. Márciustól ülnök a nagykállói, máj. 20- a miskolci rögtönítélő bíróságnál. Júl. 20- Kiskunfélegyháza térparancsnoka. Világosnál teszi le a fegyvert.

Pesten halálra (1850. febr. 20.), ill. 4 év várfogságra (febr. 21.) ítélik. 1852. kegyelmet kap. Később Múcsonyban gazdálkodik. 1867. Miskolcon él, a Borsod megyei Honvédegyelet tagja. † Budapest, 1879. szept. 21.

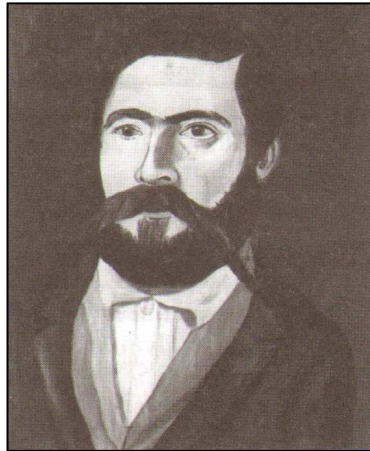
Kempelen Béla V. 259., Nemesi évkönyv 1927/28. 148/149. és 1936/43. 32., Közlöny 1848/167., 1849/12. 157., Krasznay Péter 68., HL.: Pesti hadb. 1850-1/119., Uo.: Rendőri megfigy. 64/65., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs.. 1879/39.

JEKELFALUSSY TAMÁS jekelfalusi és margitfalvi

Múcsony, 1814., ker. Szendrő, ápr. 18. J. Tamás földbirtokos és Reviczky Rozália fia. Magyar, r. kat. Nyugalma-zott főhadnagy (1830–1843. a 60. és a 30. gyalogezredben szolgált). Nőtlen. (felesége 1864- Baloghy Etelka.)

1848 december-1849 januárjában Szepes megye mozgósított nemzetőr-ségének parancsnoka, részt vesz a Galíciából betört Schlik-hadtest elleni harcokban. 1849 tavaszán és nyarán a Szepes megye újoncozási bizottmányá-nak elnöke, címzetes honvéd százados.

A hadbírótság 8 év várfogságra ítéli (Pest, 1851. jún. 6.). 1854. ápr. 16. kegyelmet kap. Később pongrácfalvi (Szepes m.) birtokán gazdálkodik. † Szepesvára, 1883. júl. 11.

Nemesi évkönyv 1927/28. 148., KAW.: Gb. 60. LIR 1820-1840 5/107., Uo.: Oberleutenance 53/160., HL.: Rendőri megfigy. 64/67., Szül. akv.: MOL.: A 1008., Kristofcsák Ernőné, Bp., szíves akvi. adatai, portré: MNM Tört. Arcképcsarnok.

KEREKES ISTVÁN

K. István megyei főpénztárnok és Szerencsi Teréz fia. **Szendró**, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1814. dec. 16., r. kat. nemes. Jogot végez. Volt tizedes (1834–1842. a 39. gyalogezredben szolgált). Nős, felesége Schutrán Apollónia, családos.

1849. áprilisától hadnagy az Ung megyében alakuló önkéntes zászlóaljnál. Máj. 19 (1)- hadnagy az előbbiből szervezett 106. honvédszászlóaljban. Júl. (1)- főhadnagy és zászlóaljsegédtiszt ui. a Kazinczy-hadosztályban. Zsibónál teszi le a fegyvert (századosként?)

1867. volt századosként az Ung megyei Honvédegylet tagja. Az 1860-as években Ungvárott hunyt el.

Közlöny 1849/113., Mikár I. 112. és 225., Kempelen XI. 403., MOL.: Hm. Ált. 1849. 31443., KAW.: Gb. 39. LIR. 1841-1848. 6/123.

KISS GYULA szeghi

K. László megyei aljegyző, **szendrői** birtokos és Paulikovics Mária fia. Szendrő, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye) 1823. szept. 28. Ügyvéd. Nőtlen.

Órmester, 1848. dec. 14 (16)- hadnagy a 29. (aradi) honvédszászlóaljnál az aradi ostromseregben (V. hadtest). 1849. máj. 29 (14)- főhadnagy a Szedgeden szerveződő 103. zászlóaljnál.

Később ügyvéd **Miskolcon**. † uo., 1856.

Közlöny 1848/189. és 1849/120., Nagy Iván X. 554., MOL.: Hm. Ált. 1849. 8399., Dr. Kovássy Zoltán (Budapest) szíves adatai.

KISS LAJOS szeghi

K. Gyula honv. főhadnagy öccse. **Miskolc**, 1825. jan. 18. Jogot végez. Borsod megye esküdtje.

1848. okt. 27. Pesten önkéntes lesz a honvéd tüzérségnél. A Délvidékre kerül. Decembertől tüzemester, 1849. jún. 29 (16)- tüzér hadnagy a III. hadtestben a világosi fegyverletételig.

A kiegészés után megyei hivatalnok. 1869- honvéd hadnagy, 1872- főhadnagy, 1874. nyugalmazzák. † Ónod, Borsod m., 1887. jan. 28.

Közlöny 1849/148., Vas. Újs 1887/4. Nagy Iván X. 554., HL.: Tiszti akvi. lapok 24273. és 36660., Dr. Kovássy Zoltán (Budapest) szíves adatai.

KRUSOVSZKY JÁNOS

Szögliget, Torna m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1825., r. kat. Iskolamester. 1844- önkéntes, 1847- őrzvezető a 60. Wasa gyalogezredben. Nőtlen.

1849. márc. 1- őrmester a 63. honvédszászlóaljban. Máj. (4)- hadnagy, júl. 7 (1)- főhadnagy alakulatánál a II. hadtestben Komárom feladásáig.

1858. aug. 22. besorozzák régi ezredéhez. † Prága 1859. dec. 9.

MOL.: Hm. Aradi nem ikt. ir. 1849. sz. n., HL.: 1848/49 36. könyv, KAW.: Gb. 60. LIR. 1857-1860. 13/176.

KUN (KUHN) FERENC kócai

Felsőnyárád, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1819., evang. Szabómesterséget tanul. 1839- közcivész, 1844- tizedes a 19. Schwarzenberg gyalogezred 3. zászlóaljánál. Nőtlen.

Zászlóaljával 1848 júliusától a szerb felkelők ellen harcol, ősszel csatlakozik a honvédsereghez. 1849. ápr. (márc.16)- hadnagy. Június elején áthelyezik a 98. zászlóaljba. Aug. 25 (26)- főhadnagy ui. a komáromi várórségnél.

A vár feladása után besorozzák a 19. gyalogezredhez. † Győr, 1855. aug. 17.

Közlöny 1849/89. és 133., Komáromi Lapok 1849/64., Szinnyei: Komárom 278., HL.: 1848/49 28/308., KAW.: Gb. 19. LIR. 1841-1850. 5/18. és 1851-1857. 25/43.

LAKATOS MIKLÓS

LIPTAY JÁNOS

Szendrő, Borsod m. (Borsod-Abaúj-Zeemplén megye), 1795. Magyar, nemes, r. kat. Nyug. százados (1814-1841. a 9. és a 4. huszárezredben szolgált). Nőtlen.

1848. márc. 22. a miskolci nemzetőrség századosává választják. Júl. 19- őrnagy Borsod megye gyalogos nemzetőrségénél. Nov. 25. kinevezik az 52. Bocskai honvédszászlóalj parancsnokává, de nem fogadja el. 1848/49 fordulóján egy Borsod megyei önkéntes zászlóaljjal a felső-tiszai hadtestben szolgál. Később ismét a megye nemzetőr őrnagya.

A szabadságharc után hadbírótság elé állítják, de felmentő ítéletet kap (Kassa, 1850. ápr. 30.). † Miskolc, 1855. dec. 11.

Közlöny 1848/35., 170., 178., Szendrei: Miskolc IV. 63-64., HL.: 1848-1849. 51/25., KAW.: Gb. 4. HR. 1841-1848. 1/70., Uo.: Hauptleute 1. Klasse 36/187., HL.: Kassai hadb. 92. cs. 3060.

LÓNYAI FERENC nagylónyai és vásárosnaményi

L. László földbirtokos, országgyűlési képviselő (1848/49.) és Bónis Teréz fia. Nagybánya, 1822. aug. 17., ref. Földbirtokos gazdálkodó. Nőtlen. 1848. a Borsod megyei nemzetőrség tisztjévé választják.

Okt. 19 (16)- hadnagy a 22. honvédszászlóaljnál. 1848/49 fordulóján részt vesz a felső-tiszai harcokban. 1849. jún. 14. áthelyezik a Hadügyminisztérium Táborkari osztályára. Világosnál teszi le a fegyvert.

Várforgáságot szenved Kufsteinben (1856. szabadul). † 1857. dec. 12. (A császtai (ma **Edelény** része) temetőben helyezték örök nyugalomra)

Közlöny 1848/143., Magyar Nemzetségi Zsebkönyv I. 403., Nemesi évkönyv 1957. 158., MOL.: Hm. Ált. 1848. 8221., 1849. 20278. és 20923., HL.: 1848/49. 51/17., Szluha Márton adatai.

LÓNYAY LÁSZLÓ nagylónyai és vásárosnaményi

Reformkori politikus, **császtai** (ma **Edelény** része) birtokos. Felesége Bónis Terézia. Vásárosnaményban született 1791. február 4-én. (Sírkövén 1792-es évszám szerepel.) A debreceni és sárospataki tanulóévek után Bereg és Borsod vármegye főszolgabírája, később táblabírája. Borsod vármegye országgyűlési követe 1830-ban Ragályi Tamással a pozsonyi diétán.

Az 1848–49-es szabadságharc idején Borsod vármegye nemzetőrségének őrnagya. 1861-ben az edelényi kerület országgyűlési képviselőjévé választják.

1835-től szívesen tölti idejét számos birtoka közül Császtán, ahol 1865. október 20-án elhunyt, és a temetőjében alussza örök álmát.

MAJOR JÓZSEF

Csobád, Abaúj m., 1812. jan. 28. M. György és Kováts Zsuzsanna fia. Magyar, nemes, ref. Miskolc város tanácsnoka. Nős, két gyermek apja.

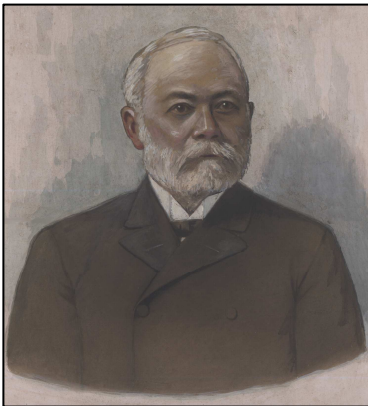
1849 januárjában a Borsod megyei önkéntesek („verespántlikások”) századosaként a felső-tiszai hadtestben szolgál. Jún. 18 (ápr. 1)- százados, a Borsod megyei védzászlóalj parancsnoka. Április-májusban részt vesz a császári Vogl-hadtest, később az orosz főserég elleni felső-magyarországi harcokban. Borosjenőn teszi le a fegyvert.

1850. júl. 3. Pesten halálra, 1852. máj. 5. négy év várfogságra ítélik. 1853. aug. 25. kegyelmet kap, Kufsteinből szabadul. Később uradalmi tisztartó Eszláron. 1867. a Borsod megyei Honvédegyelet tagja. † Besenyő (Ládbesenyő), Borsod m., 1898. febr. 8.

Közlöny 1849/136., Steier: Tót kérdés 1. 558., Waldapfel Eszter Ill. 233., Orosz Hads. Lt.: Hm. Hadítap. oszt. 1849. 5351., HL.: Pesti hadb. 1852-7/62., Uo.: Rendőri megfigy. 67/39., Mikár Zs. I. 20., Tört. Lapok 1898/3.23. o., Szül. akv.: MOL.: A 1385.

MALINÁK GUSZTÁV

MENNER ADOLF

Tatán született 1824. április 27-én. Apja tehetséges zenész, 17 éves korától haláláig Esterházy Miklós gróf zenekarának karnagya. Gimnáziumi tanulmányait Tatán és Győrött végezte, majd beiratkozott a bécsi orvosi egyetemre, ahol Európa híres professzorainak előadásait hallgatta. Másodéves egyetemi hallgató volt, amikor váratlan csapás érte; meghalt édesapja, aki anyagi támogatója volt. Tanulmányait félbe kellett szakítania, s hogy magát fenntarthassa, nevelői állást vállalat Ischiben. A szabadságharc kitörésekor az első

adandó alkalommal hazajött és felajánlotta szolgálatait a reguláris magyar hadseregnek, ahol – még diploma nélkül – honvéd orvosi beosztást kapott.

A szabadságharc leverése után Pesten beiratkozott az orvosi egyetemre, és 1852-ben fejezte be tanulmányait. A híres Bókay gyermekgyógyász professzor klinikáján helyezkedett el, akinek első tanársegéde lett. A gyermek-klinikán nagy részvétlenséggel találkozott és anyagi nehézségekkel küzdött. Sokszor még a konyha szükséges költségeit is Bókaynak kellett megelé-gezni. Lehet, hogy ez is közrejátszott – de főképp a politikai megbélyeg-zettség –, hogy elhagyta Pestet, ahol a terror a legjobban tombolt, s elvál-lalta Edelény község felkínált állását. 1854 januárjában már megkezdte or-vosi működését. Igaz, hogy Edelénynek akkor csak 2500 lakosa volt, de rá-hárult egy óriási körzet minden belgyógyászati, sebészeti, szülészeti és bon-colási problémája.

A Család Könyvében közlik írásait, melyek geológiai és csillagászati tárgyúak (Vulkanizmus, 1855; Neptunismus, 1856; A Hold, 1858), és az Orvosi Hetilapban (Holdkór, Az agynak némely boncz-életteni viszonyai-ról, Adalék a váltóláz tanához, A holdkór-ok, A tudás hatása, 1886; Az atomok szerkezetéről, 1892).

A szerény körorvosi fizetés kevésnek bizonyult hat gyermekének ne-veltetéséhez. Gondjait betetézte feleségének korai halála. Ekkor a legkisebb gyermeke 4 éves volt, a legidősebb 17. Sógornője gondoskodik a háztartás vezetéséről, és a gyermekek neveléséről.

Harminchat évi **edelényi** szolgálat után, orvosi és tudományos működé-sének elismeréseként, 1890-ben Borsod vármegye tisztii főorvosának ne-vezték ki, s ekkor költözött családjával Miskolcra.

Emberi tragédiája akkor érte el a tetőpontját, amikor négy éven belül három felnőtt lányát veszítette el, akik az akkor még gyógyíthatatlan tbc ál-dozatai lettek. A nagy családi gyász megtörte. 1896-ban nyugdíjba vonult, s kiköltözött Ottó fiához Diósgyőr-Vasgyárba. Ott fejezte be életét, s alusza örök álmát a vasgyári temetőben.

MESTER ISTVÁN

1815-ben született Gyöngyösön. A gimnáziumot szülővárosában vé-gezte. Egerben hittudományi tanfolyamot végzett, és Rozsnyón szentelték pappá. Gyöngyöspatára és Szihalomra került felszentelése után, majd Eger-ben tanulmányi felügyelő volt. 1844-től 1848-ig a miskolci tanítóképző in-tézetben tanított, ahonnan 1845-ben németországi tanulmányúton vett részt. Miskolcon a függetlenségi harc lázas napjai alatt a megyeháza termében szónoklással, a hírlapokban pedig cikkei által kelt egyháza és a konzervatív párt védelmére. 1848-ban Sajóvámosra, 1856-ban pedig **Szirákra** (ma **Borsodszirák**) ment plébánosnak, ahol 1862. június 21-én hunyt el.

MÉSZÁROS ANDRÁS

Életéről nem tudunk semmit, csak a **perkupai** temetőben lévő sírját ismerjük, melyen a következő sírfelirat olvasható:

ITT NYUGSZIK

Ns. MÉSZÁROS ANDRÁS

1848/49-es honvéd

Sz.: 1824, mh.: 1885

MIKLÓS FERENC

MIKLÓS GYULA miklósvári

M. Ferenc Borsod megyei alispán és Ágoston Anna fia. **Finke** (ma **Ede-lény** része), Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1832. nov. 26., ref. Eperjesi diák. Nőtlen.

1848 nyarán honvéd önkéntes lesz. Állítása szerint decembertől hadnagyi, 1849 márciusától főhadnagyi rendfokozatban parancsőrtsiszt volt Ábrahám ezredes, hadügyminisztériumi osztályfőnök mellett.

1849. szept. 23. Aradon besorozzák a 3. huszárezredhez. 1851- hadnagy, 1854- főhadnagy, 1856. kilép. Később birtokán gazdálkodik. 1861. és 1867. szolgabíróvá választják Borsod megyében. 1875- országgyűlési képviselő, 1879- országos borászati kormánybiztos. † Budapest, 1894. máj. 1.

Mikár I. 20., Vas. Újs. 1894/18., Tört. Lapok 1894/10. és 19., (Portré: ui.), Nagy Iván VII. 477., Kempelen VII. 204., Szinnyei: Magyar írók VIII. 1323-1325., Borovszky: Szabolcs m. 526., Uő.: Zemplén m. 535., KAW.: Gb. 3. HR. 1850-1860. 1/15.

OKOLICSÁNYI JÓZSEF okolicsányi (okolicsnói)

O. László és Sándor Krisztina fia. **Szendró**, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1822. ápr. 15., r. kat. Nőtlen.

1848 augusztusától a Borsod megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj katonája, részt vesz a Jellačić elleni harcokban. Okt. 24- örmester a Miskolcon alakuló 22. honvédszászlóaljnál. Alakulatával decembertől a felső-tiszai hadtest kötelékében harcol. 1849. máj. 11 (15)- hadnagy és zászlóaljsegéd-tiszt a 94. zászlóaljnál. (Júl. 5. ua. a Tiszai hadseregnél.)

1867. a Borsod megyei Honvédegyelet tagja, megyei törvényszéki ülnök. † Miskolc, 1869. aug. 11.

Közlöny 1849/104., Mikár I. 21., Szinnyei: Magyar írók IX. 1249-1250., MOL.: ONöHt. Ált. 1848. 8052., Uo.: Hm. Ált. 1849. 11898., HL.: 1848/49 35/248., Szluha Márton adatai.

OKOLICSÁNYI LAJOS okolicsnai

Miskolc, 1812. jún. 6. O. János Borsod megyei alispán és Bükk Krisztina fia, O. József honv. alezredes testvére. Magyar, r. kat. Megyei hivatalnok. Nőtlen. (Felesége Vitéz Mária lett.)

1849. jan. 27 (16)- százados az 1. Zólyom megyei (később 51.) honvédszászlóaljban a feldunai (VII.) hadtestben. E minőségében a világosi fegyverletételig végigküzd a szabadságharcot.

Borsod megye volt alkotmányos alispánjaként halt meg, **Szendró**, 1862. júl. 15.

Hadtörténeti. Múz.: Kézirattár 9107/Em., MOL.: Hm. Ált. 1849. 1112., HL.: 1848-1849 51/17., Nagy Iván pótköt. 342., Okolicsányi Zsolt, Bp., szíves akvi. Adatai.

OKOLICSÁNYI ZSIGMOND okolicsnai

Szuhogy, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1826. okt. 28. O. János Borsod megyei főjegyző és Derekassy Teréz fia. Magyar, r. kat. Jogot végez. Megyei aljegyző. Nőtlen. (1858- felesége Balog Emília.)

1848. okt. 19 (16)- hadnagy a Trencsénben alakuló 40. honvédszászlóaljnál. November-decemberben részt vesz az észak-nyugat magyarországi harcokban, majd csatlakozik a komáromi várőrséghez. 1849. ápr. (1)- főhadnagy zászlóaljánál ui. Júl. 10 (1)- százados a losonci újonc-telepen.

A kiegyezés után miniszteri titkár, majd kúriai bíró. † Budapest, 1884. május 4.

Szinnyei: Magyar írók... IX. 1252., Okolicsányi Zsolt, Bp., szíves akvi. adatai, Közlöny, 1848/137., HL.: 1848-1849 Tiszti mutatókönyvek 36., MOL.: Hm. Ált. 1849. 19932., U.o.: Bm. Honv. segély 1868. 3260., Vas. Újs. 1884/19.

PAPP KÁROLY

PÁLKÖVY ANTAL (1849-ig Palkovits)

Sajókaza, (egykor az Edelényi járáshoz tartozott) Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-zeplén megye), 1816. dec. 4. Apja tanító. Magyar, nem nemes, evang. Teológiát végez Lőcsén. 1840-lelkész, 1843- a sárospataki ref. Kollégium irodalom és történelem tanára. Felesége 1843- Kálniczky Terézia, gyermektelen.

1848. szept. 12. a Zemplén megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj századosává választják. Október közepétől alakultával a feldunai hadtestben szolgál. 1849 februárjában a zászlóalj szolgálati ideje letelik, hazatérnek. Jún. 18. (ápr. 10)- százados a Zemplén megyei véd-zászlóaljban. A nyári hadjárat idején a felső-magyarországi (IX.) hadtest, ill. a Közép-tiszai hadsereg kötelékében küzd alakulatával.

1850- ismét a sárospataki főiskola tanára. † Sárospatak, 1862. május 6.

Szinnyei: Magyar írók...X. 196-197., Matolay Etele 3., Közlöny 1849/84., 139., HL.: Kassai hadb. 93. cs. 1850. 4578., MOL.: Hm. Ált. 1849. 4777. és 24833., Gyászjel. OSZK., portré: Sárospataki Református Kollégium Tulajdonában.

POGONYI DÉNES pogonyi

Nádaska (ma **Tornanádaska**), Torna m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1826. márc. 29. P. Antal közbirtokos és Dancs Júlia fia. Magyar, ref. Jogot végez Eperjesen. Joggyakornok. Nőtlen. (Felesége br. Egloffstein Amália, a '48-as nemzetőr ezredes lánya, később Horváth Vilma lett.)

1848 őszén a Közép-Szolnok megyei önkéntes lovasszázad századosává választják, részt vesz az erdélyi harcokban. 1849. máj. 5 (ápr. 1)-alszázados, végül századkapitány a 13. Hunyadi huszárezred Feldunai hadseregben (VII. hadtestnél) szolgáló részénél.

Az 1850-es években gazdálkodó, 1863. ügyvédi vizsgát tesz. 1867. Közép-Szolnok megye alispánja, majd titkár a magyar igazságügyi minisztériumban. Később a pénzügyi feltörvényszék bírása. (1870- szabadságot állományú honvéd százados, 1881. leköszön.)

OSZK Kézirattár: Dudás gyűjt. 427-431., Szül. akv.: MOL.: A 1414., Közöny 1849/99. 11., MOL.: Hm. Ált. 1849. 9429., HL.: Tiszti akvi. Lapok 28202.

PUKY JÁNOS bizáki

Síremlékét **Tomorról** szállították az **Edelény-borsodi** református templom kertjébe 2002 októberében, amikor megkezdték az 1848-as szabadságharcban részt vettek sírkertjének kialakítását. A sírfelirat a következő:

Itt nyugszik

BIZÁKI

PUKY JÁNOS

SZ. 1813. AUG. 20.

MH. 1882. MÁJ. 19.

RAGÁLYI GYÖRGY

Borsodon (ma **Edelény** része) született 1818. május 11-én. A sárospataki diákevek után Pestre került, ahol Ragályi Tamás mellett jurátus volt, akivel az országgyűlésre is elment Pozsonyba.

Hazatérése után alszolgabíró, majd táblabíró lett Borsod vármegyében. A főszolgabíróságot nem vállalta 1845-ben, visszavonult borsodi birtokára. Gazdálkodott és egyházkerületi elöljáró volt. Az 1848-as események, mint a szabadságharc eszméjéért lelkesülő ifjút, őt sem hagyták hidegen. A nyáradvölgyi nemzetőrök híres és szeretett kapitányaként síkraszállt a haza védelmére.

Borsodon halt meg 1889. június 9-én. A borsodi nemesi sírkertben temették el (az erdészeti által használt fatelep mellett volt a sírkert), majd 2002. október 6-ától az Edelény-borsodi református templom kertjében található a síremléke.

RAGÁLYI KÁROLY

Borsodon (ma **Edelény** része) született 1809-ben. Édesapja Ragályi Zsigmond, aki a borsodi református egyházmegye főgondnoka volt. Iskoláit Sárospatakon végezte. Iskolái befejezése után megyei aljegyző lett, majd al-, később főszolgabíró volt. A szabadságharc idején Borsod megye alispánja volt. 1862. augusztus 10-én Torna vármegye főispánjaként hunyt el.

SÁFRÁNY MIHÁLY

Uradalmi ispán fia. Sajókaza (egykor az Edelényi járáshoz tartozott), Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1828. jan. 13., ref. A miskolci gimnáziumban végez. Tanító és teológus hallgató. Nőtlen.

1848. aug. 13. Pesten beáll a honvéd tüzérséghez. Szeptember közepén az 1. hat fontos üteggel beosztják a Jellačić elleni sereghez. Tüzemester, 1849. ápr. 12 (10)- hadnagy az 1. ill. – átszámolás folytán – a 6. hatfontos lovas-, végül júl. 25- a 11. hat fontos gyalogütegnél a VII. (feldunai) hadtestben a világosi fegyverletételig.

Befejezi tanulmányait, 1852- káplán Miskolcon, 1856- **Imolán**, 1859- lelkész Mezőcsáton, 1868- Bánfalván, 1871- Visnyón. † Nagyvisnyó, Gömör m., 1903. aug. 24.

Sáfány Géza: Sáfány Mihály emlékiratai II. kiad, Miskolc, 1941. (Portré ui.), Vas. Újs. 1903/37., MOL.: Hm. Ált. 1849. 10458., Uo.: Görgey-gyűjt. 42. cs. sz.n., HL.: 1848/49. 33/188., 43/416 1/2 és 51/17.

SOMOGYI LÁSZLÓ

Politikus, író. 1815. augusztus 16-án született Miskolcon, elszegényedett nemes családban. A gimnáziumot szülővárosában végezte el. 1832-ben a pesti egyetemre ment, ahol bölcsészetet hallgatott. 1836-ban Kassán végzett a jogi pályán. 1837-ben hívta meg báró Maithényi Antal lipitói főispán helyettes titkárának Pestre. 1839. november 18-án ügyvédi vizsgát tett. 1840-ben a pozsonyi országgyűlésen volt Maithényi báróval. 1841-ben

Maithényi Antalnak, ekkor már liptói főispánnak volt uradalmi ügyésze, Liptó- és Hont megyék táblabírája lett. Letette a váltóügyvédi vizsgát. 1843-ban ismét a pozsonyi országgyűlésre ment, ahol továbbképezte magát az ének-, hegedű-, fuvola-, festészet- és rézmetszésben, míg az országgyűlés előtt a vizek szabályozására összeült országos küldöttség írnokának alkalmazták. 1844-ben öröksége átvételére Miskolcra visszaköltözött. 1846-ban Borsod megye aljegyzője lett. 1848-49-ben mint a Borsod megyei önkéntes

vadászcsapat tagja részt vett a hadjáratban. 1850-ben megnősült és Nemesbükkre költözött. 1861-ben Borsod megye törvényszéki bírójává választották, de e tisztségről a tiszttikkal együtt leköszönt. 1865-ben báró Vay Miklós főispán másodalispánná nevezte ki. 1867-ben az edelényi kerület Deák-párti programmal országgyűlési képviselővé választotta. 1872-ben a miskolci királyi törvényszék elnökévé nevezték ki. 1876-ban megbetegedett és nyugalomba vonult **szuhogyi** birtokára, ahol 1890. március 15-én hunyt el. Költeményei, elbeszélései és cikkei jelentek meg a korabeli lapokban.

SZATHMÁRY-KIRÁLY BARNA

Hangács, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1820. Sz.-K. György és Szentimrey Eszter fia. Magyar, nemes, ref. Jogot végez Eperjesen. 1839- hadfi, 1840- hadnagy, 1848. aug. 1- főhadnagy a 37. Máriássy gyalogezred 3. zászlóaljánál. Nőtlen. (1859- felesége Lieb Cecília.)

1848 nyarán alakulatával a szerb felkelők ellen harcol a bánsági hadszíntéren. Okt. 15 (1)- honvéd táborkari százados, segédtsízt a hadügyminisztériumban. Nov. 4- a Zemplén megyei tartalék sereg parancsnoka, mellyel részt vesz Katona őrnagy erdélyi hadjáratában. Decembertől ismét a hadügyminisztériumban szolgál. 1849. jan. 31. segédtsíztként Dembinski altábornagy mellé rendelik, febr. 2. bejelenti lemondását és átmegy a császáriakhoz.

A hadbíróság megfosztja rangjától (Bécs, 1850. márc. 20.). Később birtokán gazdálkodik. Munkácsy Mihály, a festő (akinek nővére Szathmáry felesége lett) nevelője. † Miskolc, 1901. dec. 22.

Közlöny 1848/128., 132., KLÖM. XIII. 349-350., XIV. 340., KAW.: Gb. 37. LIR. 1840-1860. 1/17., Uo.: Milit. Gouv. zu Wien 753., Szinnyei: Magyar írók XII. 449., Borus József 115-116., Turul 1939. 71., Vas. Újs. 1902/1.

SZATHMÁRY-KIRÁLY JÓZSEF

Boldván született 1793. július 5-én, Sz. K. József és Szemere Klára gyermekeként. II. Rákóczi Ferenc fejeledelem nemes apródjának, Sz. K. Adámnak unokája.

Borsod vármegye első alispánja 1831-től 1843-ig. 1845-ben a megye főispáni helytartójává (főispán helyettes) nevezik ki. Fényes ünnepség közepette vitték akkor Boldváról Miskolcra.

1848. március 17-én Miskolcon őrsereg felállítását határozták el rendfenntartás céljából. Az őrsereg szervezését 15 tagú teljhatalommal felruházott bizottmányra bízták, elnökévé Szathmáry-Király József főispán helyettest választották, aki a megyei kisgyűlésen kerek kalapban, kokárdával jelent meg és kifejezte a reformok feletti örömét. Példaadó módon ő maga kezdte meg 1848. április 1-jén az őrállást a miskolci városháza előtt. A megszervezett Borsod megyei nemzetőrség sok gondot okozott vezetőinek. Szathmáry-Király József Vay Lajos új főispán hivatalba lépéséig (1848. május 8.) látta el a főispán helyettesi feladatokat, a bizottmány elnöke 1848. október 14-ig volt, amikor a honvédelmi választmánynak adták át helyüket.

Schulzig Ferenc császári altábornagy 1849. január 25-én vonult be Miskolcra, akitől nem fogadott el hivatalt.

Képzett, művelt ember volt. Volt tanáráról, kortársairól több, általa készített arckép maradt fenn.

1861. május 21-én, Palóczy László halála miatt Miskolcon, a déli kerületben országgyűlési képviselővé választották. Valószínűleg Miskolcon hunyt el 1869 szeptemberében, de Boldván helyezték örök nyugalomra.

SZILÁGYI JÁNOS

1830-ban született a bodrogközi Vajdácskán (Zemplén vármegye). Sárospatakon tanult, amikor kitört 1848. március 15-én a forradalom. Teológiai tanulmányait nem fejezte be, mert beállt önkéntesnek a szabadságharc hadseregébe. A világosi fegyverletétel után **Damakon** talált búvóhelyre, ahol a kiegyezésig tanított. Itt kötött házasságot Demeter Ottiliával. Életéről sajnos nem tudunk többet.

SZÚCS BERTALAN

Miskolc, 1827. Joggyakornok. Nőtlen.

1848 szeptemberétől a Borsod megyei önkéntes nemzetőrzászlóalj katonája, részt vesz a Jellačić elleni harcokban. Okt. 19 (16)- hadnagy a Miskolcon alakuló 22. honvédszászlóaljnál. Végül főhadnagy (?) alakulatánál a Kazinczy-hadosztályban.

1867. a Szabolcs megyei Honvédegylet tagja, gazdálkodó. Gazdasága csődbe jut, körjegyző lesz **Hangácson**. † **Szendrő**, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1905.

Közlöny 1848/143., Mikár I. 85., Vas. Újs. 1905/17., MOL.: Hm. Ált. 1849. 20923., HL.: Orsz. Honv. Egylet 5. cs. sz.n.

TÖRÖS JÁNOS oroszlánosi

T. Zsigmond kilépett cs. kir. főhadnagy, földbirtokos és Kónya Borbála fia. Senye (ma **Sajósenye**), Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1824., ref. Jogot végez. Ügyvéd. Nőtlen.

1848 júniusában Miskolcon beáll a kassai veressipkás 9. honvédszászlóaljhoz. Aug. 16- tizedes, majd őrmester. 1849. ápr. 4. Tápióbicskénél megsebesül. Júl. 19 (16)- hadnagy a 132. zászlóaljban a tartalék hadtestnél. Világosnál teszi le a fegyvert.

1867. és 1890. a Borsod megyei Honvédegylet tagja, az utóbbi időpontban gazdálkodó. 1905. Budán él. † Kecskemét 1910. júl. 10.

Közlöny 1849/165., Mikár I. 21. és II. 48., Nagy Iván XI. 322., Turul 1893. 33., MOL.: ONőHt. Ált. 1848. 4839., Uo.: Hm. Ált. 1849. 19509. és 31389., HL.: 1848/49. 51/17., Uo.: Országos Honvédegylet 30. cs. sz.n. Szluha Márton adatai.

URBÁN KÁROLY

VAJÁNYI LAJOS

Ref. vallású. Teológiát végez Sárospatakon.

1849. jún. 18 (10)- hadnagy a Felső-Magyarország védelmére felállított védsereg Abaúj-Heves-Torna megyei osztályánál. Részt vesz az orosz csapatok elleni harcokban.

1867. és 1890. lelkész **Perkupán**, a Torna megyei Honvédegylet tagja. † Perkupa, 1891.

Közlöny 1849/1., Mikár I. 95. és II. 321., Vas. Újs. 1891/29., MOL.: Bm. Honv. segély 1868. sz.n. (17. cs.)

VATTAY TAMÁS vatai

Szalonna, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1816., ref. Volt őrmester (1834–1846. a 10. huszárezredben szolgált).

1848. Borsod megyében nemzetőr századossá választják. 1848/49 fordulóján a megye mozgósított nemzetőrzászlóaljával a felső-tiszai hadtestben szolgál. 1849. febr. (16). főhadnaggyá nevezik ki a 7. Reusz huszárezredhez. (Betegsége miatt ide csak júliusban vonul be.) A turai lovassági ütközetben Dessewffy tábornok parancsörtisztjeként a katonai érdemjel 3. osztályával tüntetik ki (júl. 20.).

Közlöny 1849/30., MOL.: Hm. Ált. 1849. 4870., 23851. és 26339., KAW.: Gb. 10. HR. 1841-1848. 5/77.

VATTHAY BARNABÁS felsőwattai

Szalonna, Borsod m. (ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye), 1823. dec. 7. V. György földbirtokos és Ábrahám Anna fia. Magyar, ref. 1844- önkéntes, 1845- tizedes a 10. Vilmos huszárezredben. Nőtlen.

1848. szeptember-októberben ezrede Galíciából hazatért felével részt vesz a Jellačić elleni harcokban. Októberben hadnagy ezredénél a honvédseregben, a feldunai hadtestnél. Nov. (1)- főhadnagy, 1849. febr. 22 (16)-alszázados ui. (a VII. hadtestben). A nyári hadjárat idején az említett hadtestből kivált Kmetty-hadosztályban szolgál ezredével, századkapitány. Borosjenőn teszi le a fegyvert (aug. 22.).

Besorozzák a császári hadseregben újjáalakult ezredéhez, 1852. őrmesterként leszerel. 1867. a Borsod megyei Honvédegylet tagja. A kiegyezés után egy ideig csendbiztos, majd birtokán gazdálkodik. A szalonnai ref. Egyház főgondnoka. † Szalonna, 1869. nov. 26.

KAW.: gb. 10. HR 1850-1860 15/117., MOL.: Hm. Ált. 1848. 12172., 1849. 1112., 5255., 10623., Uo.: Görgey csal. Gyűjt. 42. cs. 3. tétel 41., Közlöny 1848/202., Orosz Hads. Lt.: Hm. Hadi tap. Oszt. 1849. 5351., Mikár Zsigmond I. 20., Vas. Újs. 1882/7., Szül. és hal. Akv.: MOL.: A 1458.

Összeállította: H. P.

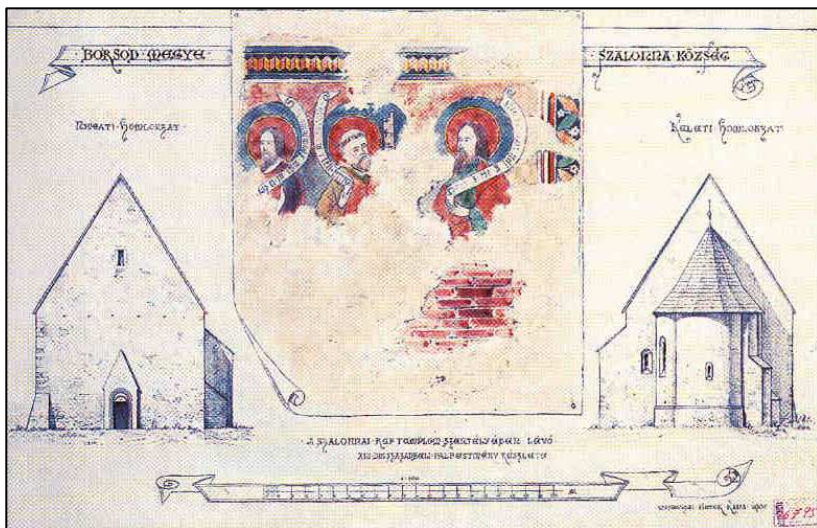
Hokkyné Sallay Marianne

A szalonnai református templom középkori falképei

A templom szentélyének (az egykori rotundának) jól látszik a tégladíszítése

Miskovszky 1900 körül készült rajza a bejáratról, a szentélyről és az elpusztult freskókról

A művészettörténeti szakirodalomban először 1901-ben találkozunk a szalonnai református templomot díszítő falképek említésével. Miskovszky Viktor az Archeológiai Értesítőben leír néhány „felsővidéki” műemléket, köztük Szalonnát is. Az apszisban ekkor még három apostol töredékes alakja megvolt, véleménye szerint eredetileg a 12 apostol díszítette a kis félkör alakú szentélyt. Felíratos tekerceiken minuscula betűs szöveg töredékei maradtak meg. Amennyire kivehető volt az első alak – lándzsájáról ítélve, Mátyás apostol, a középső – kezében kulccsal – Péter lehetett, a harmadikat attribútum nélkül ábrázolták és így már nem volt meghatározható. Az apostol képek alatt Miskovszky a következőket látta: „Rendesen minden román stílusú falfestmény díszszegéllyel leszegett szőnyeget képez, amelyekkel egykor a románkori templomok falai valósággal voltak feldíszítve: falképünk egy ilyen szőnyeget ábrázol, melynek vízszintes szegélye egy román stílusban gyakran előforduló tört vagy zik-zak szalagot mutat.” Végül a látottak alapján kifejti, hogy : „Az apsidiol falfelületének méreteiből, valamint a festmény ezen három alakjának elhelyezéséből ítélve, hat alak az ablak jobb, másik hat alak pedig a bal oldal felületét foglalta el; s valóban kívánatos lenne a többi – még mészréteg alatt lappangó apostolok kilencz alakjait – a mészréteg óvatos lehámozása által, ismét napfényre hozni”. Érdekességként említjük meg, hogy Balla Árpád helybeli reformá-

tus lelkész közlése szerint, egy 1973-ban 88 évesen meghalt szalonnai ember elmondta neki, hogy kisiskolás korában, – tehát 1893-95 körül – a szentélyben még körben ott álltak az apostolok.

A fent ismertetett, egyre pusztuló képeket 1922-ben, a templom tatarozásakor, végleg leverhették, majd a munkálatok során új képekre bukkantak. Ezeket a Műemlékek Országos Bizottságától előbb Szőnyi Ottó nézte meg és tett jelentést arról, hogy mit találtak, majd az előkerült festményekről Groh István készített akvarell másolatokat.

A leírások elmondják, hogy a szentély déli oldalán Szent Margit legendájának ábrázolása látható, a szentély tengelyében levő kis apszisban pedig ornamentális töredékek vannak. Ezek – Szőnyi és Groh véleménye szerint – a XII. század végéről, a XIII. század végéről valók. XV. Századiak: a diadalív bélétenek falképei és egy töredékesen fennmaradt felirat. Ugyancsak ekkor került napvilágra a templomhajó É-i falán egy népies jelenet töredéke, valószínűleg Szt. László életének egyik epizódját ábrázolta. Ezt még akkor leverték a helybeliek. A fentiekén kívül az apszis egyik ablak bélétenben két női szentről tesznek említést.

Az 1922-es templomrenováláskor napvilágra került falképeket a helybeli lelkész előbb le akarta meszelni, majd mikor a Műemlékek Országos Bizottsága ezt nem engedte, a képeket ki akarták egészíteni és keretbe foglalni. Erre írta Szőnyi Ottó azt a választ, melynek szövegét érdemes megjegyezni, mert állásfoglalása az akkori műemlék helyreállítási elveket tükrözi. Ez pedig olyan szemléletmódot mutat, amelyet ma is magunkénak mondhatunk. „A falfestmények festett keretezését és a festményekben keletkezett foltok befestését nem engedélyezhetjük, mert ez – bár a legnagyobb gondal hajtassék is végre – mégis zavarólag hat a későbbi tanulmányozásra és megváltoztatja a mindenképp megőrzendő eredeti állapotot. Az ősi magyar kultúrának e szépséges bizonyítékai még hiányos állapotukban is mindenkor büszkeségei lesznek a szalonnai templomnak és a művelt emberek nemhogy megütköznenek a százados emlékek időviszontagságok által okozott csonkaságain, hanem épp azt fogják természetesnek találni és a befejezést kegyetlenségnek tekinteni. Hazánk igen sok templomában pl. az ócsai református templomban is igen rongált állapotban láthatók középkori falfestmények és senki sem akad fenn ezen. Külföldön pedig a példák százaira lehetne rámutatni. Ez a művelt emberiség közös megegyező felfogása. A műemlékeket eredeti állapotukban kell hagyni, mert csak így szolgálhat a tudománynak forrásul.” 1922-ben tehát lényeges beavatkozás a megmaradt falképeken nem történt.

A szalonnai falképek restaurálására 1951-ben került sor. A munkát Bartha László és csoportja végezte. Erről a munkáról dokumentáció nem áll

rendelkezésünkre. A keveset, amit tudunk róla, a falképek helyreállításának ismertetésében a restaurátorok közlik.

A szalonnai református templomban jelenleg négy különböző korból származó falkép töredéket találunk, illetve az első periódust két korra oszthatjuk, csak keletkezésük ideje között szinte alig van különbség. A periódusokból kettő ugyanakkor egészen csekély töredékkel van képviselve.

1. A legkorábbi festésmaradványok közvetlenül az első vakolatra, alapozás nélkül festett felszentelési keresztek.

2. Ezekkel szinte egy időben készült az egykori körtemplom ma is meglévő keleti karéjában és déli falán talált festett réteg. Az apsidiolban okkersárga és vörös szőnyegmotívum, valamint levéldíszes záró sáv felett figurális falkép – ikonográfiailag megfejthetetlen – töredékeit láthatjuk, sőt egy felirat három betűje is előkerült: MAR... A déli falon az ábrázolás, ha töredékesen is, de megmaradt. A képsorozat antiochiai Szt. Margit legendáját mutatja be.

A legenda szerint Margit egy antiochiai pogány pap leánya volt, akit dajkája megtérített. A fiatal leányt Olybrius kormányzó arra lovagolva meglátta a mezőn, amint éppen birkákat őrzött. A kormányzót elbűvölte a pástortorlányka szépsége és magához hívatta. Margit azonban ellenállt és nem hallgatta meg a férfit. Olybrius ekkor mély pincebörtönbe vettette. Itt a gonosz sárkány alakjában megkísértette a lányt, akinek a kezében levő kereszttel sikerült legyőznie a szörnyeteket. Ezt a megmenekülést azonban a kínzásoknak egész sora követte: megkorbácsolták, hajánál fogva felakasztották, tüzes harapófogóval gyötörték, fáklyával égették, majd forró olajba tették és végül lefejezték. Ezek a kínzások olyan borzalmasak voltak, hogy – így szól a legenda – még maga a zsarnok kormányzó sem bírta nézni s ruhájával elfedte szemét.

Szalonnán a legenda egyes jelenetei pontosan megtalálhatóak és ugyanakkor bizonyos különbségeket is találunk. A történetet indító kép nagyrészt elpusztult, csak két alaktöredéket látunk. Az egyik Margit lehetett – ezt bizonyítja a sárga ruha és a kékes-fekete köpeny –, ugyanis a sorozat képein mindenütt ilyen öltözetben ábrázolják. A másik figurából két hosszú láb töredéke maradt meg. A legendának két jelenetére gondolhatunk: vagy azt ábrázolták, amikor a kormányzó meglátja a leányt, vagy pedig azt, amikor poroszlójával maga elé rendeli. A következő képen ugyanis már a torzonborz, pipaszár lábú, emberi szörny alakjában megjelenő gonosz legyőzését látjuk. A börtönbe vetett Margit a nagy orrú fejet a föld alá tapossa. A lány felett fehér madár, valószínűleg a szentléleknek galamb képében való igen kezdetleges ábrázolása. A figurák alatt okkersárga, szabálytalan rombuszokat alkotó vonalas festés van, a kocka közepén egy-egy ponttal. Majd két alak töredéke következik, deréktől lefelé maradtak meg. Az egyik – a

ruha alapján – megint Margit, a másik egy sárga-vörös ruhás férfi: a gonosztól való megmenekülés után egy poroszló Olybrius elé vezeti Margitot. A két alak alatt ismét megjelenik – sárkány formájában – tekergőzve a gonosz. A többi képtől fekete, okker, fehér és vörös sávokkal elválasztva ábrázolta a középkori festő Olybriust. A kormányzó trónon ül, ruhája okker-sárga, köpenye fekete és vörös, harisnyacipőt visel. Feje sajnos elpusztult. A történet az ostromzás jelenetével folytatódik. A szent felső teste ruha nélkül van, derekára fekete köpenyét tekerték. Jobbján a sárga harisnyakötős, vörös ruhás, fekete köpenyes poroszlót látjuk, balján egy fekete harisnyás, vörös ruhás férfi áll (feje elpusztult), mindkettő ostort, illetve egy vastag kötelet tart a kezében.

A Margit legenda megmaradt képei

A faliképek tulajdonképpen már e jelenettől kezdve egymás fölött két mezőben folytatódnak. Az ostromzás feletti festett réteg azonban elpusztult. Az ostromzás után az alsó sávban újból a trónoló Olybrius jelent meg, előtte

egy dézsaszerű edényben Margitot látjuk, csak a feje látszik ki: nyilvánvalóan a kínszörnyű sorozatból az olajban főzést ábrázolja. Itt jelenik meg először a szent neve: MAR(gar)ETA. Feje felett újból ott van a fehér galamb, szájában a kereszttel. A felső sávban két alak töredékét találjuk, a NIA és a PERFECT feliratok nem segítenek értelmezésükben. A következő kép betölti mind a két sávot. Margit térden állva imádkozik a kivégzés előtt, felette MARCHUS felirattal, kezében nagy kardot tartó poroszló áll. Visszaidézve a második Olybrius figurát, látjuk, hogy kezének parancsoló mozdulata azt jelenti, hogy a legenda szerinti utolsó kínszörnyű befejeztével utasítást ad Margit lefejezésére. Fenn a képsáv következő figurája – TEOFIL – felirattal – kezében könyvet tart, majd egy furcsa testtartású férfialak töredéke zárja a falképet. TEOFIL ikonográfiai tévedésből, Mária vagy Szent Dorottyával kapcsolatos legendából kerülhetett a ciklusba. Az alsó mezőben a halott Margitot látjuk, valamint néhány fejet, valószínűleg a Margittal együtt mártíromságra jutottak fejei. A kép fehér színű háttérben helyenként piros csilgiminta van.

A falkép sor teljesen szabálytalanul, befejezetlenül zárul, mind a festett réteg, mind az azt hordozó vakolatréteg, még a diadalív becsatlakozása előtt megszakad, illetve világosan látszik, hogy leverték.

Arcok a Margit legendából

A Margit legendával azonos réteg halvány nyomai felfedezhetők az egykori körtemplom északi falszakaszán is.

3. Az 1976-os restaurálás előtt nem volt tudomásunk arról, hogy a legenda és az ismert 1426-os kifestés között még egy periódus volt. Ennek a legutóbbi gondos feltárásnak nyomán a kis keleti apszis déli oldalán egy, a

korai Margit legenda rétege és a XV: századi réteg között fekvő, azokból szintben és színben egyaránt világosan elkülöníthető festett rétegre buk-kantunk. Feltehetőleg – az anyag és a szín hasonlósága alapján – ebből a periódusból találtak nyomokat a restaurátorok a körtemplom déli falán is, közvetlenül a Margit legenda alatt.

4. A negyedik festési periódus időpontjáról a diadalív északi oldalán levő felirat pontosan tájékoztat.

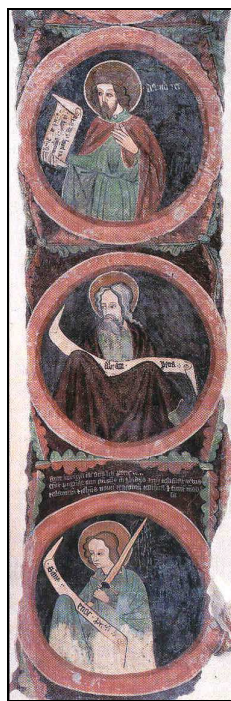
*„Est constructa per et Andrea pittore de Sse.....Domini
Milesimo quadringentesimo Vigesimo Sexto Proxima post .....
Dominica (?) die post Festum Et .....ad hominum memoriam”*

A feliratban szereplő András festőt a szakirodalom Szepesi Andrásban határozta meg. Ő festette 1426-ban a diadalív béli képeit, valamint az ő művének tulajdoníthatók az apszidiolban megtalált töredéknyomok is.

Az utóbbiak igen kis számúak, de a már ismertetett Myskovszky leírás alapján tudjuk, hogy az északi oldalon a könnyeden festett, levegős színezésű két lábtöredék, valamint a déli ruhatöredék az egykori apostol sorozat maradványai. Ugyancsak ehhez a falfestményhez tartozott az apszis déli szegélydíszének maradványa is. „A függőleges irányú szegély pedig veres és zöld levelek közt foglalt fehér szirmú virágokat mutat, mely díszítmény fekete alapon igen hatásos.” – írja Myskovszky. Végül néhány helyen a korábbi függöny motívum felett megmaradtak a XV. századi szintén függönyszerű lezárás nyomai.

A diadalív béli profétasorozatot festett Szepesi András, középen az Istenbárányával. A sorozat színei: erős zöld, vörös, okker és fekete. A festő a vörös körkeretben fekete háttér előtt ábrázolta a mondat szalagot tartó profétákat. Felirataik alapján Északról kiindulva a következő sorrendben festették meg őket: Enoch – Ábrahám – Dávid – Istenbáránya – Jeremiás – Dániel – Éliás.

Enoch felett – tehát közte és Ábrahám proféta között a következő szöveget olvashatjuk:

Proféták a diadalívről

ANTE JUDICIUM ISTI DUO SANTI PROFETE (TESTIFICAT)
(FU)ERUNT PUGNANTE CUM ANTE CRISTO CUM GLADIIS
ET IPSI TESTIFICANT VETUS TESTAMENTUM ET
JOHANNES NOVUM TESTAMENTUM TESTIFICAT
FINITUR MODUS SIC(7)

5. A jelzett ötödik periódust a román körtemplom északi oldalába késsőbb bevágott nyílás béléletének egyszerű, ornamentális festése képviseli.

A falképekkel foglalkozó művészettörténeti irodalom a Margit legendát a XII. századra, az 1200 körüli évekre, a XIII. sz. első felére, középre és legutóbb a XIII. sz. 70-80-as éveire helyezte. A templom helyreállításával párhuzamosan, illetve azt megelőzően történt régészeti feltárás, a freskó restaurálása kapcsán tett megfigyeléseink és magának a kép ciklusnak előadasmódja, illetve annak közelebbi vizsgálata úgy véljük, hozzásegít egy, az eddigieknél jobban alátámasztott datáláshoz.

A régészeti kutatás – ezt az előzőkben olvashatták – a XII. század végére – XIII. század elejére teszi a kerektemplom építését, bővítésének időpontját pedig a XIII. sz. második felében határozza meg. A szakirodalomban ez ideig általában korábbi kormeghatározásokat találunk a rotunda építésére vonatkozóan: a XI. sz.-ra, vagy a XII. sz.-ra gondoltak a kutatók. A bővítés tehát igen rövid, maximum 80 év múlva történt és – az ásatás ezt világosan bebizonyította – a rotundának ekkor elpusztult és a feltöltésbe került falazatán a Margit legendával azonos korú falfestmény volt. Az előkerült festett töredékek színben, festékanyagban és vakolatukban azonosak a kép cikluséival. Ugyancsak egyértelműen tisztázódott az is, hogy a legenda vakolat rétege nem fordul rá a bővítéskor épített diadalív keleti falára, sőt jóval a csatlakozás előtt megszűnik. Látszik, hogy az utolsó jelenet erőszakos beavatkozás következtében jelenlegi formájában befejezetlen és teljesen esetlegesen zárul.

A fentiekből azt a következtetést már most levonhatjuk, hogy a falkép keletkezését lehatároló két dátum XII. sz. legvége, illetve a XIII. sz. közepe, azaz véleményünk szerint kb. 1240.

A század közepét mint „antequem” dátumot a következőkkel támasztjuk alá. A bővítés idejét a rendelkezésre álló és a régészeti feltárás leírásakor részletesen ismertetett történeti adatok alapján a XIII. sz. 70-80-as éveire pontosítanám. Szalonna ekkori birtokosa az ott letelepedett Tekus fia István mester, aki éppen ezekben az években emelkedik egyre magasabb rangra. 1284-re már nádor lesz, vagyis a király után első ember az országban. Érthető ha számára a kisméretű körtemplom már nem elegendő és bővíttetni kívánja birtokközpontjának templomát. Ugyanakkor az is valószínű, hogy a tatárjárást követő évek, majd az V. István alatti esztendő – amikor

a Tekus családtól a király elkobozza összes birtokait és csak Kun Lászlótól kapják vissza azokat – nem voltak alkalmasak sem építkezésre, sem a körtemplom teljes kifestésére.

E fentiek alapján most már megkockáztathatjuk azt a véleményünket is, hogy a Margit legenda és a többi vele egykorú, de elpusztult falkép a templom építésének közvetlen befejezése után, vagy legfeljebb egy-két év differenciával készült.

Nem kívánunk ismétlésekbe bocsátkozni, de röviden feltétlenül utalnunk kell ismét a régészeti összefoglalásban ismertetett néhány tényre. A XII. sz. végén XIII. sz. elején épült körtemplom titulális szentje antiochiai Szent Margit volt. A falképpel foglalkozó korábbi irodalom is hangsúlyozza, hogy a szent tisztelete Magyarországon már a XI-XII. században jelentős lehetett. Észak-Magyarországon Szalonnához közel eső területen három rotundáról is tudunk, amelyeket az ő tiszteletére szenteltek: Karcsa (XI. sz.), Süvéte (XIII. sz. közepe) és Boldva elpusztult kerek temploma (1180 körül). III. Béla alatti és utáni tiszteletét valószínűleg az is erősítette, hogy a király első felesége Antiochiai Anna igen vallásos volt és szinte otthonról hozhatta magával Szent Margit kultuszát. Leányukat is Margitnak keresztelték, dédunokájuk pedig Árpád-házi Szent Margit lesz. A király francia származású második felesége Capet Margit névadó szentjét tisztelte benne. Szinte kizártnak tartjuk ezek után, hogy az antiochiai Szent Margit tiszteletére szentelt kis templomot, ne közvetlenül az építkezés befejezése után díszítsék a tituláris szent, népszerűsége miatt is nyilván ismert legendájának képeivel.

Ezt bizonyítja a helyreállítást végző restaurátoroknak az a megfigyelése is, hogy a Margit legenda rétege az első festett réteg a templomban, mivel a felszentelési keresztet alapozás nélkül, közvetlenül a nyers vakolatra festették föl és erre az első vakolatra tették rá az alapozó réteget. Tehát nem új vakolatról van szó a falképek esetében. Nyilván azért történt így, mert a templomot minél előbb használatba akarták venni. Felszentelték tehát még a falképek elkészülte előtt – ekkor készülnek a felszentelési keresztet – és a felszenteléssel párhuzamosan vagy közvetlenül utána kifestik a belsőt.

Ha most már megvizsgáljuk közelebbről a képek ábrázolási módját, kompozícióját, az is alátámasztani látszik elképzelésünket. Az egyszerű fehér háttér előtt szőnyegekre emlékeztető, szinte dekoratív foltokban megjelenő, esetlegesen megkomponált jelenetek, a hol oldal-, hol előlnézetben ábrázolt – ez a nézetváltás egy alakon belül is jelentkezik – figurák tipikusan még a románkori festészet képviselői. A térábrázolás teljes hiánya, az alakok testnélkülisége, csak a ruhák dominálnak, és a sokszor aránytalanul nagy fejek, valamint hosszú pipaszár lábak nemcsak azt tanúsítják, hogy egy helyi, nem iskolázott festő alkotásairól van szó. Anélkül, hogy vitat-

nánk a kép népies voltát, az a véleményünk, hogy ábrázolási módjában egy az 1200-as körüli évekre, a XIII. sz. elejére jellemző felfogásnak primitívebb kivitelezésben való reprezentánsa.

A térbeliség szinte teljes hiányát, ugyanezt a szőnyszerűséget más európai román kori anyagban is megtaláljuk, pl. az aquileiai dóm kriptájának 1200 körüli falképein, vagy a franciaországi Cressac-sur-Charante-ban levő templomosok kápolnájának XIII. sz. elején készült, kevésbé ismert freskóin. Hasonló egyszínű fehér háttér előtt, a tér minden jelzése nélkül jelennek meg a figurák a Bochum-Stiepel-i (Németország) Mária templom északi apszisában. Ezeket is 1200 körülre datálják.

Ismételten hangsúlyozni kívánjuk, itt nem stílusazonosságról, csupán egy felfogásbeli rokonságról van szó, ami véleményünk szerint éppen a XII-XIII. sz. fordulójának, vagy a még azt megelőző kornak sajátja. A magyar festő a maga valóban naív és falusias előadásmódján ennek a felfogásnak, ábrázolási módnak szerény képviselője és ebben nem is áll egyedül a középkori magyar anyagban.

A Pozsony megyei Dejte (Dehtice, Csehszlovákia; ma Szlovák Köztársaság, a szerk.) temetőjének kis körkápolnájában a szentélyhez csatlakozó D-i falat Krisztus születése és ehhez kapcsolódó jelenetek díszítik. A szakirodalom a rotunda építését általában a XII. sz. második felére teszi, egyes vélemények szerint 1230 körüli. A fenti képeknek szintén fehér háttérük van, amit elszórtan csillagok díszítenek. A kompozíció itt is elég kezdetleges, a kép ez esetben is szőnyegre emlékeztet és dekoratív jellege hangsúlyozott. Megjegyezzük, hogy festője kvalitásosabb volt a szalonnai mesternél és festői előadásmódja is egészen más. A dejtei képek korával kapcsolatban a kutatók nagy részének az a véleménye, hogy a XII. sz. végén készültek. Egyesek a XIII. sz. elejére és legutóbb a XIII. sz. 60-70-es éveire datálták. Szerintünk a korábbi datálások közelítik meg jobban az igazságot. Nem kívánunk most részletesen foglalkozni a dejtei képek elemzésével, de a fentebb elmondottak – a térábrázolási mód, illetve annak hiánya, kompozíciós felfogás – a szalonnai freskókhoz hasonlóan ezekre a képekre is érvényesek. Meg vagyunk győződve róla, hogy ebben az esetben két közel azonos korú, XIII. sz. elejei festményről van szó, és a kettő között fennálló különbség nem időbeli differenciát jelent, hanem két különböző képességű és festői stílusukban részben eltérő mestert.

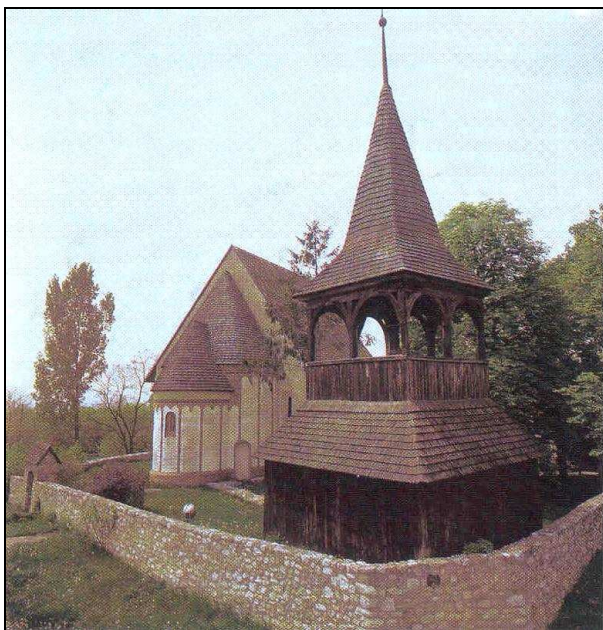
Az 1426-ban készült és Szepesi András által festett falképek jelentős része sajnos elpusztult. Csak a diadalív próféta sorozata alapján végezhetünk ma már vizsgálódásokat stílusára, hovatarozására vonatkozóan.

Két olyan falképpel adódik önkéntelenül is az összehasonlítás, mint a közelben fekvő rudabányai és szentsimoni falképek. Az előbbi 1420 körül készült, az utóbbit – töredékes felirata szerint – 1423-ban festették. A sza-

lonnai próféták fej és arcformálása és a rudabányai alakok arctípusai között sok közös vonás fedezhető fel. Ugyancsak mindhárom kép jó minőségű és fellelhető rajtuk az olasz trecento festészet közvetett vagy közvetlen hatása. Ezt az észak-magyarországi kört a szakirodalom a budapesti, szintén 1420 körül készült belvárosi templom festményeivel hozza kapcsolatba. E képek a XV. sz. elején a magyar kulturális életben vezető szerepet játszó Budán valószínűleg működő ún. budai iskola alkotásai közé tartozhattak.

További feladat lenne e körnek alaposabb megvizsgálása, stíluskritikai elemzése. Sőt meg kellene vizsgálni Szepesi András szerepét: csak Szalonán dolgozott, vagy egy vezetése alatt működő nagyobb műhellyel együtt több alkotást mondhatunk az övének? Ehhez azonban elsősorban arra van szükség, hogy az 1948-ban feltárt és restaurált rudabányai és szentsimoni falképeknél ellenőrizzük a feltárás és a restaurálás hitelességét, megbízhatóságát, mert enélkül a további következtetések biztos eredményt nem hozhatnak.

Az írást a Miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve XX. számából vettük át, amely 1981-ben jelent meg.

Előtérben a templom 1764-ben készült fa harangtornya

LAZARUS VON SCHWENDI CSÁSZÁRI FŐVEZÉR

*„Ha a jót veszítjük el, semmi nem veszett el.
Ha a bátorságunkat veszítjük el, sokat veszítünk.
Ha a becsületünket veszítjük el, minden elveszett.”*
Lazarus von Schwendi

1522-ben született sváb földön a közép-biberachi Voralbergben. Apja Rutland von Schwendi, anyja a családnál szolgáló cselédlány Apollonia Wenk volt. Mivel törvénytelen kapcsolatból született 1524-ben V. Károly császár törvényes gyermekké nyilvánította ami által nemessé és öröklőképessé vált. Az 1530-as évek elején Bázelen majd 1535 után Strasszburiban tanult. 1546-ban V. Károly szolgálatába lépett a felső-németországi protestáns birodalmi városok császári megbízottjaként. 1546-ban a regensburgi országgyűlésen a császár megbízott tárgyalójaként és helyettes közvetítőjeként vett részt. A schmalkaldeni háborúban ő felügyelte Szász Frigyes János, fogoly választófejedelem gothai és grimmens-teini várainak lerombolását. 1552-ben a császár megbízására szintén ő felügyelte Szász Móríc, Magdeburg polgárai el-

len végrehajtott kivégzéseit. Ebben az évben Metz város visszaszerzésére szervezett császári hadjáratban az uralkodó kíséretének tagja volt. Hadi érdemei elismerésül ekkor ütötték német birodalmi lovaggá. Részt vett a franciák ellen viselt háborúban. V. Károly 1556-os lemondását követően a holland hadseregben harcolt (1557 – Saint Quentin, 1558 – Graveling). Ekkor kötött barátságot Orániai Vilmostal, Egmont és Horn grófokkal és ismeretséget kötött Granvellel és Alba herceggel. 1561-ben I. Ferdinánd meg-

hívta osztrák szolgálatba és a császári haditanács elnökévé kívánta kinevezni de a tárgyalások kudarcral végződtek. 1562-ben szabadságolást kért II. Fülöp szolgálata alól. Ennek oka az lehetett, hogy Németalföldön szembe került a spanyol politikával és Granvellel. 1562–63-ban I. Ferdinánd megbízta, hogy felderítést végezzen a magyar határszakaszon. 1564-ben János Zsigmond erdélyi fejedelem megújította a háborút és egy újabb török támadás is fenyegette a birodalmat. A császár ismét meghívta Schwendit, aki ezt elfogadta de hogy vitát ne váltson ki távozása, két évet kért II. Fülöpötől az osztrákoknál szolgálatára. II. Fülöp annak fejében engedélyezte távozását, hogy a két év letelte után visszatér a spanyolok szolgálata alá. I. Ferdinánd próbálta rávenni II. Fülöpöt döntése felülvizsgálatára de halála megakadályozta az egyezséget. Utóda II. Miksa (Magyarországon: I. Miksa) fejezte be a tárgyalásokat s ennek eredményeként az 1564. év végén Schwendi már Bécsben volt. II. Miksa 1564. december 18-án az osztrák császári haderő magyarországi főparancsnokává nevezte ki és a török elleni védelem megszervezését és irányítását bízta rá. Az 1565–66. években elért katonai sikerei – János Zsigmond és a török ellen – Európa szerte nagy feltűnést és tiszteletet váltottak ki, hadvezéri hírnevét megalapozták. 1565 január elején Eperjesre ment mint a Szepességben lévő osztrák csapatok parancsnoka, hogy tisztét betöltse. Nehéz helyzetben vette át az irányítást hiszen János Zsigmond 1564-től kezdve elfoglalta Szatmárt, Nagybányát, Tokajt és több más helyet.

A török támadásra tavasztól számítani lehetett. Schwendi egy alacsony létszámú, rosszul szervezett és felszerelt fegyelmetlen haderővel találkozott. Mivel a magyar rendektől támogatást nem kapott így Bécsbe küldte felterjesztéseit a problémák orvoslására (toborzás, fizetés). Még kérelmének elbírálása folyamatban volt amikor 1565 januárjától megkezdte hadjáratait. 1565. február 4-én Tokaj ellen indított támadást. A 33 ágyúból záporozó tüzezségi tűz ellenére sem sikerült az első roham. Egy héttel később, február 11-én a második roham eredményeként a védők szabad elvonulás fejében átadták a várat. A 350 fős várórség 10 ezer aranyat és 4000 akó bort hagyott hátra. A vár provizora a fővezér lett. A várban vizsgálatot tartó királyi biztos azt jelentette, hogy míg a vár a katonák kezén lesz az uradalom nem hajthat hasznot a kincstárnak. Ennek oka az lehetett, hogy a javakat a sereg fenntartására fordította a fővezér. Meghódolt Schwendi előtt Szerencs, Szatmár, Nagybánya, Erdőd.

János Zsigmond március 7-én követeket küldött Schwendihez az előzetes béketárgyalások megkezdéséhez. Az 1565. március 13-án megkötött szatmári megállapodásban János Zsigmond lemondott a királyi címről, Bihar, Várral a máramarosi sóbányákat és Munkácsot átadta II. Miksának. A megmaradt területeket élete végéig megtarthatta de fiú utódai csak

Erdélyt örökölhették, s ha férfiágon kihal a család akkor Erdély visszakerül a Magyar Királysághoz. A megállapodást házassággal pecsételték meg. János Zsigmondnak feleségül kellett vennie II. Miksa hűgát, Johannát. Mint utóbb kiderült a megállapodással csak időt akart nyerni, mert a Porta biztatására visszavonta. Szeptemberben Hasszán temesvári pasa segítségével visszafoglalta Erdődöt, Nagybányát és Szatmárt. Szeptember 13-án Hasszán újabb fegyverszünetet kötött a kassai téli szállásra visszavonuló Schwendi-vel. Visszaadta Borosjenőt és Nagybányát.

1566. április 5-i császári jelentésében leírta, hogy a „semmirekellő”, „silány” német csapatok alkalmatlanok a török elleni harcra. Ezzel szemben viszont a magyar gyalogos és lovas katona, aki sokkal kevesebb fizetséget – előbbi havi 2, utóbbi 3 forintot – kap mint a német zsoldosok, sokkal vitézebbül küzdenek. 1566 májusában újabb török hadjárat indult. Közben János Zsigmond az 1565-ben török fogságból kiváltott Bebek Györggyel szövetkezett, kinek meg kellett támadnia Schwendi hadát. Erről maga a főkapitány is tudomást szerzett és támadást indított Bebek birtokai és várai ellen. A tavasz folyamán elfoglalta a szendrői várat, amit Bebek először alkuval próbált visszaszerezni. Schwendi egy követét fogságba vetette és közben a füleki béggel is tárgyalásokat kezdett egy esetleges fegyveres támogatásról, ami a főkapitány tudomására jutott. Így Bebek újabb támadásra számíthatott. Júniusban sikertelenül járt Schwendi Huszt elfoglalására tett kísérlete. A császár parancsára októberig kassai táborában kellett állomásoznia hadaival. János Zsigmond július végén megindult a felső-magyarországi osztrák kézen lévő részek ellen 16 ezer katonájával. Tokaj várát kezdte ostromolni, de Schwendi közeledtének hírére visszavonult. A császári haderő üldözőbe vette a visszavonuló sereget, viszont utolérni már nem tudta. Debrecennél vertek szét egy tatár, később Rimaszombatnál egy 4 ezer főből álló török – tatár csapatot. Utóbbiaktól gazdag zsákmányt szereztek.

Az év végén folytatta a hintapolitikát űző Bebek György birtokai elleni támadásokat. 1566. december 30-án támadást indított a Bódva-völgyében lévő Szádvár ellen. A 15 napi ostrom és sűrű ágyúzás után 1567. január 14-én elfoglalta a várat. Bebek feleségének, Patóchy Zsófiának és a várvédőknek szabad elvonulást engedélyezett. Az úrnő és kísérete a szomszédos Torna várában húzódott meg. Az ostromról január 17-én írt jelentést a várból II. Miksának. Február 12-től a munkácsi várat támadta. Tíz nappal később, február 22-én a védők kapituláltak. Másodszer is célba akarta venni Husztot, de császári parancsra a Szepességben kellett védelemre berendezkednie a török támogatást élvező János Zsigmonddal szemben.

II. Miksa június végén békekötési szándékkal, követeket küldött a Portához. 1567 októberében, látva a két nagyhatalom közötti közeledést, Schwendi kérte a császártól Magyarországról való visszahívását. A tárgya-

lások eredménye fegyverszünet, majd az 1568. február 17-én II. Miksa és II. Szelim között megkötött drinápolyi béke lett. A török megtartotta az 1552-es és 1566-os foglalásait. A habsburgok évi 30 ezer arany fejében megtartották a Királyi Magyarország területét, Erdéllyel helyreállt a béke.

1570. augusztus 18-án a speyeri szerződésben János Zsigmond elismerte II. Miksát az ország törvényes urának, lemondott a királyi címről. Beleegyezett, hogy a Szapolyai-ház kihalása után Erdély visszakérül a Magyar Királysághoz. Ezzel Lazarus von Schwendi magyarországi tevékenysége befejeződött.

1568-ban megkapta a császártól hohlenlandsbergi bárói kinevezését. 1568. október 29-én visszavonulását kérte. 1568–69 fordulóján császári parancsra egy utolsó szemlét kellett tartania a magyar határszakaszon, majd végleg hazatért német földre. 1569-ben a Frankfurti Képviseleti Napon altábornaggyá léptették elő. E ranggal birodalmi vezérezredesi minőségben a császárt helyettesíthette és katonai ügyekben egyik legfőbb tanácsadója lett. A német vallásháborúkkal kapcsolatban legfőbb célja, azok minél előbbi megszüntetése és a birodalomra veszélyt jelentő hatásainak megakadályozása. Óvott a németalföldi vallásüldözés átterjedéséről a Német Birodalomra, mivel ez tartós szembenállást eredményezne. Nem értett egyet a Bajorország által ösztönzött Landsbergi Szövetség kibővítésére Alba herceggel, mert csak a vallási ellentéteket élezné. Fontosnak tartotta a felekezetek közötti kölcsönös toleranciát, ami a birodalom egységét erősítheti. A különböző felekezetek közötti kiegyensúlyozott magatartása miatt sokan úgy vélték a protestantizmust támogatja. Azonban katolikus vallását soha el nem hagyta, annak lelkes híve maradt, amit alapítványaival támogatott. Vallási kérdésekben a túlzott ellenreformációs törekvéseket próbálta ellensúlyozni. Ez a magatartásformája a korszak jeles humanista gondolkodóiéval állítható párhuzamba. Magyarországon is Luther követőjének tartották. Neki tulajdonították a Hernád – völgyén a reformáció elindítását – azonban ezt nem igazolta semmi. Méliusz Juhász Péter és Károlyi Gáspár kieszközölték nála – miután zsinatot tartottak Kassán a Szentháromságról – az unitárius Egri Lukács börtönbe zárását. Ezzel bizonyára a protestantizmuson belüli belső vitákat próbálta olyan mederben tartani amivel megelőzhető egy újabb, a birodalom szempontjából sem kívánatos belső vallásháború.

A teoretikus

Nemcsak gyakorlati hanem elméleti téren is maradandót alkotott. Eleinte sokáig a török elleni offenzív, támadó harcmódot képviselte. 1566 tavaszán nyújtotta be emlékiratát a császárhoz melyben hadügyi reformokat és a német lovagrend katonai potenciáljának kiaknázását sürgette a török

ellen. */Kérdés a német lovagrend bevonásáról a magyar határ védelmére 1566./* Nézetét a rend Máltánál aratott török feletti győzelme támasztotta alá. Véleménye szerint a német lovagrend minden vagyonát és erejét jól és eredményesen lehetne alkalmazni a török ellen. Ehhez a legmegfelelőbb hely Magyarország lenne, ahol a határvédelem megerősítésében a rend áttelepítésével tartós védelemre rendezkedhetne be a birodalom. A meglévő magyar végvárrendszer átadásával, egy katonai iskola létrehozásával, a magyar és német nemesi ifjak hadi képzésével új parancsnoki réteget nevelhetne, kiket eredményesen lehetne alkalmazni a törökkel szemben. Észrevételeit egy újabb munkájában összegezte és a császár elé terjesztette. */Diskurzus és gondolatok a Szent Birodalom a mi szeretett Hazánk jelenlegi állapotáról és lényegéről. 1570./* II. Miksának tetszett a javaslat. Az 1570-es speyeri birodalmi gyűlésen felvetette, de a nehéz pénzügyi viszonyok miatt nem kapott felhatalmazást a kivitelezéshez. Schwendi a döntés nem tántorította el elképzelésétől. Tovább dolgozott reformjain.

1571-ben 74 artikulusból álló hadiszabályzata nyomtatásban is megjelent, mely alkalmas volt egy egységes haditörvénykezés bevezetéséhez. Eleinte a nemesség ellenállásán elbukott, mivel nemest és nemtelent egy igazságszolgáltatás alá sorolt. Később azonban a német és magyar katonaság egységes hadiszabályzatává vált kisebb változtatásokkal. Magyarországon már 1566-tól alkalmazta a gyalogos és lovas katonák egységes hadiszabályzatát. Meghonosította a táborigaznoki tisztséget, amit elsőként Wékey Ferenc töltött be. Schwendi hadiszabályzatát I. Lipót 1673-ban kisebb változtatásokkal – 60 pontban – a német hadsereg számára kötelezővé tette. 1703-ban magyar nyelvre is lefordították és a császári hadsereg egységes hadiszabályzata lett.

1575-ben a regensburgi császárválasztó gyűlés elé terjesztette 1570-es tervét, egy újabb emlékiratban. */Gondolatok, Miksa német – római császári fenségéről és másokról. 1574./* Javasolta az 1576-ban összeülő birodalmi gyűlésnek a német lovagrend alkalmazását a török elleni harcokban. Az 1576. június 25-én összeült regensburgi birodalmi gyűlésen a császár a magyarországi védelmi rendszer fenntartásához anyagi támogatást kért. A rendek jóváhagyásával megindult az országba a segélyek folyósítása. A drinápolyi béke után a sorozatos délvidéki és felvidéki betörések miatt nyilvánvalóvá vált, a törökkel nem lehet tartósan békében élni. A birodalom felismerte a tényt, ha saját országán kívül kívánja megállítani a török offenzívát akkor áldozatot kell vállalnia a magyar határvédelem kiépítésében. A döntéshez nagyban hozzá járult Schwendi helyzetértékelése, melyet 1576 szeptemberében egy emlékiratban foglalt össze. Az emlékirat lett a kiindulási pontja a törökellenes határvédelmi reformoknak és az 1577-es haditanácskozásnak. Kérte a magyar országgyűlés jóváhagyását Pápa, Kanizsa vagy

Győr átadására a lovagrend törökellenes céljaira, továbbá a visszafoglalt területek és azok jövedelmei a rend tulajdonába menjenek át. */Emlékirat a magyarországi végvidék rendjéről és a török elleni hadviselés módjáról. 1576 november 14./*

A zsoldoseregnek a népi hadsereggel való felváltását javasolta. Meglátása szerint a hajdúk – kiknek kiirtására még törvényt is hoztak – és a végvári katonaság sokkal vitézebbül és elszántabban harcolnak a törökkel, mint a birodalmi zsoldosok. A német népfelkelők fizetése a négyszerese egy magyar katonáénak. Az 1577-es regensburgi birodalmi gyűlésen még részletesebb tervvel állt elő. Alapvetése: a törököt csak egy állandó vitézi rend képes megállítani. A szerep a német lovagrenddé lenne és vagyoni helyzete ezt lehetővé is tenné. A rend újra bizonyíthatná katonai rátermettségét a keresztény Európa és Magyarország előtt. Újra ismerteti egy felállítandó hadi iskola alapítását a rend irányításával. A képzés az eddigi sikertelenségeket kiküszöbölve új irányvonalat, szellemiséget képviselhetne, mely a hadi sikerekben is megmutatkozna. Az új intézmény központjául Kanizsát jelölte meg. A három hónapja ülésező rendek a döntést elhalasztották. Nyomós érv szólhatott mellette, hiszen a német lovagrend képviselője a nagymester utasítása nélkül érdemben nem szólhatott hozzá a kérdéshez. A rend 1577. január 14-i ulmi ülésén, Bobenhauseni Henrik nagymester egyenesen a rend elleni támadásnak, vagyona megszerzési szándékának tartotta az indítványt. Véleménye szerint a felvázolt körülmények között a rendre a biztos pusztulás várna. Schwendi próbálta a korszakban elterjedt, Luther által hangoztatott vallásos meggyőződést is beépíteni elméletébe, mely szerint a török Isten büntetése. Osztotta e nézetet, viszont a sikert az ellenséggel szemben egy hosszútávú stratégia kidolgozásában látta. Feladatának tekintette azok megnyerését, akik semmit nem kívánnak tenni, csillapítani azokat, akik nagy hadjáratokban üznék ki őket és megnyerni azokat, akik ingadoznak. Szerinte az erkölcsi megtisztulás lehet a siker alapja. A meglévő birodalmi seregeket gyengének, alkalmatlannak tartotta. Erős fegyellemmel, egységes katonai rendtartással orvosolni lehetne a bajokat. Az állandó zsoldostoborzások, fosztogatások, zsoldoslázadások, pusztítások súlyos problémákat okoztak. Egy ilyen haderő nem veheti fel a versenyt az Oszmán Birodalommal. A szétagoltság helyett egy erős központosított birodalmat képzelt el jól képzett, modern, fegyelmezett, állandó birodalmi hadsereggel. Az 1578. április 12-re összehívott heilbronni tanácskozáson az álláspontok továbbra sem közeledtek. Schwendi elszigetelődött annak ellenére, hogy nézeteit módosítva a defenzíva mellett foglalt állást. Megnőtt a terv ellenzőinek a száma, kiket a spanyol király is támogatott. 1578. április 15-én a német lovagrend nagymestere közölte Rudolf császárral, hogy a rend nem hajlandó vállalni a Magyarországra telepítést. Schwendi csalódottan és bizonyos tekintetben kegy-

vesztetten vonult vissza a nagypolitikától, tervét azonban nem adta fel. Végrendeletében arról intézkedett, ha családja kihalna minden vagyona a német lovagrendre szálljon az alábbi feltételekkel: a magyar határon a török elleni védelemre fordítsa, építsen egy kórházat, mely a sebesült katonákat ápolja.

1584. május 28-án halt meg a Breisgauban lévő Kirchofenben. Vagyonát lánya örökölte, aki révén tovább az oldalági örökösök kezére jutott.

Álláspontja szerint egy komoly hadügyi és határvédelmi reformmal sikeresen lehet gátat szabni a török támadásoknak. Gondolatvilágában közel állt a kortárs francia „politiques” irányzathoz, mely a békét erős monarchiával és a vallási ellentétek csillapításával képzelte el. Schwendi útmutatásai elutasításba ütköztek a birodalmi nemességénél, mert elért pozícióikból nem akartak engedni. A császár nem akarta a feszültségek továbbterjedését. A széttagolt birodalmat a választófejedelmek nélkül nem lehetett központosítani.

Anyanyelvén kívül beszélt latinul, franciául, spanyolul, magyarul, hollandul. A fentiek alapján egy széles látókörű és nagy műveltséggel rendelkező embert ismerhettünk meg, aki nemcsak a hadtudományokban volt jártas, hanem a korszak humanista emberképét is megtestesítette, annak ellenére, hogy hadfi volt. Vallási türelme, elméleti és gyakorlati katonai tevékenysége az utókor számára is példaértékű. Magyarországról hazatérve elzászi és bádeni birtokain meghonosította egy Tokajból vitt szőlőfajta termesztését, amit még ma is Tokay d' Alsacenenak neveznek. A szőlőtermesztés és bortermelés megújításával német birtokain gazdasági fellendülést ért el. A 16. század második felének magyarjai - akik csak Semmi Lázárnak neveztek – nyilván, mint a birodalmi érdekeket az elnyomást képviselő személyt láttak benne. Azonban „Sine ira et studio” a korszak egyik legjelentősebb katonája jelent meg Magyarországon az ő személyében.

Irodalom

- Bagi Zoltán Péter: Az 1594. évi regensburgi birodalmi gyűlés hadügyi rendeletei. Aetas, 2002. (Online kiadás)
- Barbarics Zsuzsa: Kéziratok Neue Zeitung – gyűjtemények. Századok, 2004., 1270.o.
- Ferencz József: Unitárius kis tükör. Kolozsvár, 1930., 31.o., (Online kiadás)
- Illésy János: Törekvések a német lovagrend meghonosítására Magyarországon. Századok, 1902., 240-241., 144-145.o.
- Illésy János: A Jász – kunság eladása a német lovagrendnek. Századok, 1905., 143.o.
- Istvánffy Miklós: A magyarok története. XXXIV. könyv. Kempelen Farkas Felsőoktatási Digitális Tankönyvtár (Online kiadás)
- Kelenik József: Lazarus von Schwendi emlékirata a török elleni védelmi rendszer magyarországi kiépítéséről. Századok, 2005., 969-977.o.
- Kenyeres István: A végvárok uradalmainak igazgatása és gazdálkodása a 16. században. Századok, 2001., 1352-1353.o.
- MOL Urbarium Conscriptiones 81 : 10 (a) 1565.
- Pálffy Géza: Katonai igazságszolgáltatás Magyarországon a XVI–XVII. században. Phd – disszertáció tézisei. Bp., 1998., ELTE, (Online kiadás)
- Perjés Géza: A „metodizmus” és a Zrínyi – Montecuccoli vita. Századok, 1961., 532.o.
- Peter Schmid: Lazarus von Schwendi. In.: Biographisch – Bibliographisches Kirchenlexikon. IX. kötet, 1995., 1235-1239.o. (Online kiadás, fordította: Kerekes Csaba)
- Schneider Alfréd: Lazarus von Schwendi az elzászi tokaji és a magyar hadiszabályzat. 2008.01.21., (Online kiadás)
- Századok.1872. Könyvismertetések, bírálatok. 395-401.o.
- Századok.1897. Tárcza. 654.o.
- Századok.1906. Történeti irodalom. 568-569.o.
- Századok.1908. 74.o.
- Századok.1988. Történeti irodalom. 707.o.
- Szilágyi: A magyar nemzet története. VII. fejezet (Online kiadás)
- Takáts Sándor: Műveltség-történeti közlemények. Századok, 1907., 824.o.
- Takáts Sándor: A kalauzok és a kémek a török világban. Századok, 1913., 402-403.o.
- Wittman Tibor: Bethlen Gábor mint hadvezér. Századok, 1951., 373.o.

Béres Gyula

Dr. Szentjakabi István Lázár O.S.B.

Bencés szerzetes, magyar–latin szakos tanár. 1920. július 6-án született *Tornaszentjakabon* Matesz Istvánként, Matesz István és Oczelyák Anna gyermekeként. Alapfokú tanulmányait szülőfalujában végezte, majd 1932-től *Miskolcon* tanult a Fráter György Gimnáziumban. Az érettségi után 1940. augusztus 6-án belépett a bencésekhez, ahol a rendi neve Lázár lett és megkezdte noviciusi idejét. 1942. június 26-án egyszerű fogadalmat tett. 1943-ban a Szent Gellért Hittudományi és Tanárképző Főiskolán magyar–latin szakos tanári oklevelet

szerzett. A rendben 1945. június 26-án tette le ünnepélyes fogadalmát. Vezetéknevét pappá szentelése előtt, szülőfaluja iránti szeretetből Mateszről, Szentjakabira magyarosította. 1946. június 16-án szentelték pappá. 1947-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar irodalomtörténetből doktori fokozatot szerzett. Témája Karner Egyed (1662–1708) pannonhalmi főapát (1699–1708) latin tanító költeményeinek elemzése volt. 1946–1948 között Csepelen tanított a Jedlik Ányos Gimnáziumban. 1948. november 19-én a rend feloszlata miatt egy aktatáskával hagyta el az intézményt, majd *Tárkány–Ölbőpusztán* lett segédlelkész. 1949. december 17-től ő lett *Tiszaújfalu* első plébánosa, ahol Szent Benedek Leányainak anyaháza is volt. 1957. október 18-nak éjjelén, azzal a váddal, hogy Tiszaújfalun ő szervezte meg az egy évvel korábbi „forradalmat”, *Kecskemétre* vitték és október 31-ig vizsgálati fogságban tartották. Szabadulásának feltétele az volt, hogy Tiszaújfaluról távoznia kellett. Így lett 1958-tól 2000-ig *Nyárlőrinc* plébánosa, ahol a község díszpolgári címét is megkapta. Tevékenyen részt vett a nyárlőrinci árpádkori templomrom feltárában. Ezüstmiséjét 1971-ben, aranymiséjét 1996-ban szülőfalujában, Tornaszentjakabon tartotta. 2000-ben *Pannonhalmára* vonult nyugalomba, ahol gyémántmiséjét 2006. július 3-án tartotta meg. Itt hunyt el 2009. június 6-án. A gyászmisét és a temetési szertartást Várszegi Asztrik főapát végezte 2009. június 16-án a pannonhalmi bazilikában. Testét a rend Boldogasszony-kápolnájának kriptájában helyezték örök nyugalomra.

Munkája

Szentjakabi Lázár O.S.B.: Karner Egyed versei Latin tanítóköltemények a XVIII. század elejéről. Pannonhalma, 1997., In.: Pannonhalmi füzetek 39, Bölcsészdoktori értekezés 1947, 148.p.

Forrás

A Magyar Bencés Kongregáció prézes apátjának gyászjelentése
Dr. Szentjakabi István Lázár nyárlőrinci plébános díszpolgári kitüntetése (méltatás)

Irodalom

Magyar Katolikus Lexikon: Szentjakabi Lázár István O.S.B. (Online Kiadás)

Szelestei N. László : Pannonhalmi Füzetek, Új sorozat, 36-44.

Irodalomtörténeti Közlemények 2001. CV. évfolyam 5-6. szám, 738.p.
(Doktori értekezésének rövid összefoglalóját tartalmazza.)

Mellékletek

Dr. Szentjakabi István Lázár nyárlőrinci plébános díszpolgári kitüntetése

Nyárlőrinc község Képviselő-testülete elhatározta, hogy Dr. Szentjakabi István Lázár atyának, Nyárlőrinc község plébánosának, aki 42 éven keresztül szolgálta a nyárlőrinci híveket, 80. születésnapja alkalmából; - életút elismeréseként Nyárlőrinc község Díszpolgára kitüntető címet adományozza, mivel kiemelkedő humánmű, kisugárzó személyiségével hozzájárult a közösség szellemi életének formálásához.

Rövid életrajza: 1920. július 6-án született Tornaszentjakabon Matesz István és Oczelyák Anna első gyermekeként. A miskolci Fráter György minorita gimnáziumban 1940-ben érettségizett, majd belépett a bencés rendbe. Pannonhalmán a Szent Gellért Főiskolán szerezte meg a teológiai képzést - 1946. június 15.-én szentelték pappá - és itt szerezte meg a magyar és latin tanári oklevelet. Nevét szülőfaluja iránti tiszteletből felnőttként változtatta meg „Szentjakabira”. 1947-ben szerzett magyar irodalomból doktorátust.

1946–1948-ig a csepeli Jedlik Ányos bencés gimnáziumban kezdett tanítani. A bencések feloszlata után lelkipásztori feladatokat kapott. 1949-ben Tiszaújfalú plébánosa lett a bencésnövérek zárdatemplomában. 1958

őszétől pedig betegsége kezdetéig 2000. augusztus 16-ig - 42 éven keresztül - Nyárlőrinc plébánosa.

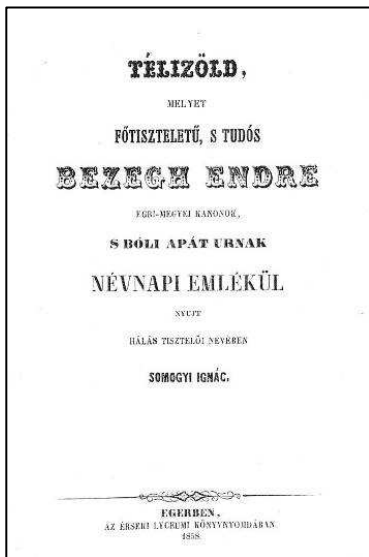
Lázár atya tevékeny részt vállalt a település múltját őrző árpádkori templomrom feltáratásában és megáldásában és a jelenkornak való megőrzésének szorgalmazásában.

Szelestei N. László : Pannonhalmi Füzetek, Új sorozat, 36 – 44. Irodalomtörténeti Közlemények 2001. CV. évfolyam 5 – 6. szám, 738.p.

„Szentjakabi Lázár bölcsészdoktori értekezése 50 évet várt a kiadásra. A Karner Egyed bencés főapát (1699–1708) halála után *Unisonum carmen* címmel, 11 kéz által 1707 és 1720 között egybemásolt 4407 latin disztichont ismerteti és értékeli a fennkölt hangú dolgozat. A szerző Karner Egyed életútját annak verses önéletrajzából és a rendtörténet adataiból állította össze. A moralizáló leoninusokban írt versek sorozatát részletesen ismerteti, szemelvényeket közöl belőle. A költemények értékeléséhez feltárja a verseknek a korabeli eszmékhez és művekhez való viszonyát. Megállapítja, hogy Karner katolikus erkölcsstana nagyszombati jezsuita tanárok munkáival összhangban sztoikus alapokon nyugszik. A morális tanítóköltemény a középkor óta folyamatosan divatos példatárakhoz hasonlóan abc-rendű. De, míg a prózai alphabetumok prédikációs segédkönyvnek készültek, Karner versgyűjteménye tudatos gonddal felépített, önálló mű. A kötet végén két részlet közlése áll: Karner Egyed verses önéletrajza, valamint a *Keve rexit Pannonis oras* (a magyarok széthúzásáról).”

Béres Gyula

Somogyi Ignác (1840 – 1860)

Papnövendék, költő. A borsod vármegyei Nyomáron született 1840-ben. Az alap és középfokú tanulmányai után 1857-ben jelentkezett az *Egri Érseki Líceumba*. Két év filozófiai tanulmányok után kezdhették el a papnövendékek a négyéves teológiai képzést. 1858-ban fejezte be filozófiai tanulmányait. 1859-ben kezdte meg I. éves teológiai tanulmányait. Vélhetőleg fiatalkori betegségeinek következtében az 1860. tanévben már nem szerepel a hallgatók névsorában. 1860. június 21-én hunyt el *Kupán*. Költeményei megjelentek a *Kalauzban* (1858), *Családi Lapokban* (1858) a *Hölgyfutárban* (1858–1860), *Népújságban* (1860) valamint a *Magyar Ifjúság Évkönyvében* (Pest 1860) és a *Vasárnapi Ujságban* (1859–1860).

Bezegeh Endre, egeri kanonoknak névnapi köszöntésül írt, *Télizöld* című költeménye 1858-ban, *Egerben* nyomtatásban is megjelent.

A Vasárnapi Ujság szerkesztősége, halálhírét követően így emlékezett meg róla 1860-ban: „*Somogyi Ignác* szép tehetségű fiatal költő, jun. 21-én, Abaujmegyében *Kupán* élte 20-ik évében elhunyt. Sirja fölé ezt rendelte iratni magának: „*Halál az egyediül biztos út, mely a halhatatlansághoz vezet.*” A V. U. olvasói is emlékezni fognak a tehetséges fiatal költő néhány meleg keblet s hivatást tanusító ömlengéseire, miket időszakonként közlénk. Részvételt állunk az elhunyt sirja felett s mondunk áldást poraira!”

Munkája

Télizöld melyet főtiszteletű, s tudós Bezegeh Endre egeri – megyei kanonok s bóli apát urnak névnapi emlékül nyújt hálás tisztelői nevében Somogyi Ignác. Egerben, Az Érseki Lyceumi Könyvnyomdában. 1858. 5.p.

Forrás

Schematismus venerabilis cleri Agriensis ad annum Jesu Christi 1857. Agriae, Typis Lyceai Archi-episcopalis, 140.p. (SA)

SA.: 1858., 141.p.

SA.: 1859., 149.p.

Vasárnapi Ujság 1860. (Online kiadás) <http://epa.oszk.hu/00000/00030/00334/datum09247/cim109255/cim209261.htm>

Irodalom

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái (Online kiadás)

Béres Gyula: Egy elfelejtett nyomári költő: Somogyi Ignác. A Borsodi Tájháza Közleményei 23-24. szerk.: Hadobás Pál, 12. évfolyam 1-2. szám, Edelény, 2008., MKKM, 81-85.p. (három versét közli)

(Somogyi Ignác, költő, nyomári (Borsodm.) származású. Meghalt 1860. jún. 21. Kupán (Abaujm.) 20 éves korában. Sok költeménye jelent meg a Hölgyfutárban (1858-60), a Kalauzban (1858), a Családi Lapokban (1858), a Népujságban (1860), a Vasárnapi Ujságban (1859-60) és a M. Ifjúság Évkönyvében (Pest, 1860). Munkája: Télizöld, melyet Ft. Bezegh Endre úrnak névnapra emlékül nyújt hálás tisztelői nevében. Eger, 1858. (Költemény). Hölgyfutár 1860. 62. sz. Népujsága 1860. 6. sz. (Beniczky Emil.) Petrik Bibliogr.)

Béres Gyula

Zabka Márton római katolikus lelkész (1785 – 1864)

Rozsnyón született 1785. november 11-én. Az elemi iskolát és a gimnáziumot itt végezte. Filozófiát és teológiát *Nagyszombatban* tanult. 1808-ban pappá szentelték és 1809-ig *Polomkán*, 1809–1810 között *Rimaszombatban* volt segédlelkész majd *Szentendrén* és *Bódvaszilason* lett plébános. Bódvaszilasi plébánosként (1820–1823, ?) később a tornai kerület alesperese volt az 1820-as évek második felében. Majd újra *Rimaszombatban* lett plébános és kerületi alesperes, majd nógrádi főesperes 1851-ig. 1838–1842 között tiszteletbeli kanonok, 1841–1845 között a rozsnyói szeminárium nyolcadik igazgatója lett. 1842. május 30-án lett tagja a rozsnyói káptalannak mint idősebb kanonok.¹ 1842. november 11-én, névnapján a rozsnyói

---

¹ Schematismus venerabilis cleri Diocesis Rosnaviensis. (SR.) Rozsnyó, 1850., 14.o.

kispapok ünnepélyesen köszöntötték, mely köszöntő nyomtatásban is megjelent.² 1850. június 15-től éneklőkanonok³ később olvasókanonok⁴ lett, valamint a zsinati vizsgálóbizottság tagja és szentszéki tanácsos és ülnök. Valószínűleg 1851-től lett tornai főesperes, miután elődjét Mattyasovszky Istvánt székesegyházi főesperessé nevezték ki. Prédikációi nemcsak a katolikusok de a protestánsok között is népszerűek voltak. Tudományos kutatóként a palóc kultúrával foglalkozott, mely kutatások kézíratait végrendeletében a feledi⁵plébánosra hagyott. Nyomtatásban három verses, prédikációs műve jelent meg. 1864-ben halt meg Rozsnyón. Halálával a tornai főesperesi poszt 1872. október 8-ig betöltetlen maradt.⁶

---

² Öröm-dal, mellyet Fő Tiszt. Zabka Márton urnak a rosnyói székes egyház kano-
nokjának özszütő 11-én, midőn névnapját ünnepelné, hódolat jelül ajánl a rosnyói
nevendék papság. (4-r. 3 lev.) Rosnyón, 1842. Kek örökösseinél. E. Magyar Könyv-
vészet 1712 – 1860/III.

³ SR. 1851. 14.o.,

⁴ SR. 1861. 4.o.

⁵ Feled – Jesenské, ma Szlovákia

⁶ SR. 1823. 91.o., SR. 1850. 14.o., SR. 1851. 13-14.o., SR. 1853. 5.o., SR. 1855. 9-
10.o., SR. 1861. 4.o., SR. 1906. 6.o., Tököly Gábor: Ki kicsoda Rozsnyón?
Somorja, 1999., Méry–Ratio, 403.o., Szinnyi: Zabka Márton Az Országos Széc-
henyi Könyvtár Kézíráttára az alábbi dokumentumokat őrzi tőle: **Oct. Lat. 527.**
"Systema totius metaphisicae ab ... reverendo ... Joanne Nepomuceno Halász elu-
cubratorum, per Martinum Zabka almae dioecesis Rosnaviensis Alumnum in semi-
nario generali Tyrnaviensi (Nagyszombat) ... deductum. 1804." 1804. *Tanulmányi
jegyzet. Zabka Márton* kézírása. 200 f. 195×120 mm.,

Fol. Hung. 792 Zabka Márton felelete a pályakérésre: „Vannak-e a Magyar
Nyelvnek olly jeles tulajdonai, mellyek annak az Európai Napnyugoti Nyelvek
felett, valami elsőséget adhatnának?”(Szilas) (1820)Autogr.5 f.380 × 240mm,
Rosnyói Egyházi Töredékek. VIII. köt. (ZABKA Márton: Szokol József ros-
nyói kanonok papságának 50. évében ... mondott egyházi szöveg. - HOLLÓK,
Emericus: Syllabus illustrium virorum ecclesiasticorum intra ambitum Dioecesis
Rosnaviensem efficientem. - Historica adumbratio diversorum thematum clero
dioecesis Rosnaviensis. - Bibliographia dioecesis Rosnaviensis ab anno 1827-o
usque 1839 inchoatum.)

Rosnyó 1839, Kek József. 133 p. 19 cm.

P.: 0, (III.669 1-4.)

Sz.R.VIII.17

OPAC online katalóg - Verejná knižnica Jána Bocatia, Košice Stavací znak: 252
Signatúra: B 0 Rz 1096

Beköszönő beszédeknek taglalata / Márton Zabka - Kassán : Nyomtatta Werfer
Károly cs. kir. priv. akad. könyvnyomtató, 1837. - 166 s. (viaz.)

A Bódva völgye 2010. évi évforduló naptára

180 éve született

BAKSAY DÁNIEL

* [?] 1830 (?)

† Aggtelek, 1917. március 6.

*Református lelkész, részt vett az 1848-49-es szabadságharcban,
az aggteleki barlang gondnoka volt.*

335 éve hunyt el

BARAKONYI FERENC

* Tornabarakony, 1611 (?)

† [?] 1675 (?)

Naplóíró, versíró.

105 éve hunyt el

BERGER EMÁNUEL VENCEL

* [?] 1834

† [?] 1905

*1860-tól 1883-ig az edelényi Mintagazdaság és
Cukorgyár vezetője.*

95 éve született

BÉRES JÁNOS

* Bánfalva, 1915. február 27.

† Miskolc, 2002. szeptember 13.

Eltemetve Edelényben.

*Középiskolai tanár, Istvánffy-díjas helytörténész, Edelény díszpolgára.
Több helytörténeti munkáját őrzi az edelényi könyvtár.*

105 éve született

BOBALY ISTVÁN

* Szögliget, 1905. december 29.

† Szögliget, 1983. november 16.

Helytörténet író, paraszt-költő.

375 éve született

gróf CSÁKY ISTVÁN

* Szendrő, 1635. április 15.

† Lőcse, 1699. december 4.

*Cs. és kir. valóságos titkos tanácsos, kamarás
és országbíró.*

195 éve hunyt el

CSENKESZFAI POÓTS ANDRÁS

* Edelény, 1747 (?)

† Ungvár, 1815 (?)

Református lelkész, költő.

150 éve született

DÓKUS ERNŐNÉ RAGÁLYI ILONA

* Ragály, 1860 (?)

† [?] 1912. június 12.

Író.

135 éve született

DR. FARKAS IGNÁC

* Edelény, 1875. április 29.

† Budapest, 1943. január 18.

Orvos, szakíró.

190 éve született

FINKEI PÁL

* Szendrőlád, 1820. december 30.

† Sárospatak, 1872. december 26.

*Református lelkész, gimnáziumi tanár. Részt vett az
1848-49-es szabadságharcban.*

175 éve született

FUTÓ MIHÁLY

* Boldva, 1835. január 31.

† Hódmezővásárhely, 1909. augusztus 6.

Református főgimnáziumi igazgató-tanár, pedagógiai író.

285 éve született

gróf GVADÁNYI JÓZSEF

* Rudabánya, 1725. október 16.

† Szokolca, 1801. december 21.

Lovas generális, író.

100 éve hunyt el

idős GÉRECZ KÁROLY

* Sajószentpéter, 1844. május 7.

† Sárospatak, 1910. július 11.

Ev., református néptanító, szakíró. Felsőnyáradon is tanított.

100 éve született

HEGEDŰS IMRE

* Damak, 1910. április 15.

† Kistokaj, 1973. május 21.

Református lelkész, egyházi író, néprajzi gyűjtő.

250 éve született

HORVÁTH ANDRÁS

* Ládbesenyő, 1760. február 11.

† Borsodszirák, 1818 (?)

Áldozópap, egyházi író.

310 éve született

240 éve hunyt el

HORVÁTH ISTVÁN

* Jákfalva, 1700 (?)

† Sárvár, 1770 (?)

Apát-kanonok, egyházi író.

135 éve hunyt el

IZSÓ MIKLÓS

* Disznóshorvát (ma Izsófalva), 1831. szeptember 9.

† Budapest, 1875. május 29.

Szobrász.

95 éve született

JAKAB LÁSZLÓ

* Debréte, 1915. február 3.

† Kazincbarcika, 1998. május 12.

Eltemetve Rakacaszenden.

Naplóíró, helytörténeti gyűjtő.

20 éve hunyt el

JOÓ VENCEL

* Ároktő, 1903. március 25.

† Vác, 1990. február 14.

Eltemetve Sződligeten.

Pedagógus, helytörténet író.

105 éve született

DR. KALÁSZ ELEK MIHÁLY

* Tornaszentandrás, 1905. október 5.

† Budapest, 1974. május 20.

Ciszterci rendi áldozópap, tanár, egyháztörténész.

45 éve hunyt el

vitész KIS BENEDEK JÁNOS

* Gyöngyös, 1889. február 6.

† Edelény, 1965. december 18.

Római katolikus kántortanító, helytörténeti író.

20 éve hunyt el

DR. KOVÁTS LAJOS

* Miskolc, 1922 (?)

† [?] 1990 (?)

1956-ban az Edelényi járás munkástanácsának tagja.

75 éve született

DR. KRASZKÓ PÁL

* Békéscsaba, 1935. december 5.

† Szeged, 2003. július 22.

Orvos, egyetemi tanár, az edelényi kórház volt igazgatója,

Edelény díszpolgára.

100 éve hunyt el

KUN BERTALAN

* Felsőnyárád, 1817. január 21.

† Felsőnyárád, 1910. szeptember 28.

Eltemetve Miskolcon.

Református püspök, költő, egyházi író.

195 éve született

KUN TAMÁS

* Felsőnyárad, 1815. február 23.

† Miskolc, 1894. január 6.

Orvos, egészségügyi szervező, szakíró.

120 éve született

LAKATOS GÉZA

* Budapest, 1890. április 30.

† Adelaide (Ausztrália), 1967. május 21.

*Politikus, katonatiszt, Magyarország miniszterelnöke
1944. augusztus 29. és október 16. között. Felesége révén
hangácsi birtokos.*

45 éve hunyt el

LÁNCZY MARGIT

* Bódvarákó, 1897. augusztus 15.

† Budapest, 1965. április 5.

Színész.

145 éve hunyt el

LÓNYAY LÁSZLÓ

* Nagybánya, 1791. február 4.

† Császa (ma Edelény része), 1865. október 20.

*Császtai birtokos, országgyűlési képviselő,
1848-49-ben nemzetőr őrnagy.*

20 éve hunyt el

MAJTHÉNYI KÁROLY

* Edelény, 1914. augusztus 7.

† Szombathely, 1990. december (?)

Eltemetve Tüskeszentpéteren.

Szobrász, a zsenyei művésztelep létrehozója.

95 éve született

MARSALKÓ JÓZSEF

* Szalonna, 1915. szeptember 6.

† Mariden (USA), 1974. augusztus 31.

Eltemetve Tatabányán.

*Református lelkész, az Amerikai Kálvin Egyházkerület főjegyzője,
lapszerkesztő, egyházi író.*

195 éve született

MESTER ISTVÁN

* Gyöngyös, 1815. július 30.

† Borsodszirák, 1862. június 2.

Római katolikus plébános, egyházi író.

95 éve hunyt el

MICHALEK MANÓ

* Jánosi, 1838. december 29.

† Eger, 1915. október 5.

*Jogakadémiai tanár, római katolikus plébános, kanonok.
Szendrőn is szolgált.*

155 éve született

DR. MIKLÓS GYULA

* Finke (ma Edelény része), 1855 (?)

† Budapest, 1923. december 10.

Jogász, országgyűlési képviselő.

100 éve hunyt el

NAGY GÉZA

* Apc, 1862. szeptember 10.

† Miskolc, 1910. november 28.

Eltemetve Edelényben.

*Római katolikus plébános, az edelényi római katolikus templom
építetője és a templomról szóló könyv szerzője.*

110 éve született

PANTÓ ENDRE

* Budapest, 1900. augusztus 8.

† Budapest, 1982. július 25.

Bányamérnök, szakíró, Rudabányán is dolgozott.

65 éve született

PAPP GYULA

* Ormospuszta (ma Ormosbánya), 1945. május 15.

† Ormosbánya, 1998. december 12.

*Költő, középiskolai tanár. Ormos Gyula néven
jelentek meg versei.*

150 éve született

PAPP JÓZSEF

* Onga, 1860. január 21.

† Tomor, 1932. május 30.

Református lelkész, író, néprajzi gyűjtő.

110 éve született

DR. PÉCSI BERTALAN

* Császta (ma Edelény része), 1900. augusztus 24.

† Onga, 1989. november 10.

*Az edelényi sportélet egyik megteremtője, szervezője,
helytörténet író.*

90 éve született

PODÁNYI TIBOR

* Érsekvadkert, 1920. július 19.

† Budapest, 2003. november 19.

Bányamérnök, szakíró, a rudabányai üzem vezetője volt.

170 éve született

PUKY GYULA

* Kükemező, 1840 (?)

† Budapest, 1919. május 22.

*Politikus, debreceni és Hajdú megyei főispán.
Gyermekeveit Szendrőben töltötte.*

225 éve született

RAGÁLYI TAMÁS

* Balajt, 1785. december 28.

† Parasznya, 1849. január 14.

Eltemetve Balajton.

*Politikus, író. Borsod vármegye követe
a reformkori országgyűléseken.*

155 éve született

REVICZKY GYULA

* Vitkóc, 1855. április 9.

† Budapest, 1889. július 11.

*Költő, író, az Edelény a holtig hű szerető című
verses elbeszélés írója.*

120 éve hunyt el

SOMOGYI LÁSZLÓ

* [?] 1814 (?)

† Szuhogy, 1890. március 15.

*Ügyvéd, Borsod vármegye alispánja, az edelényi választókerület
országgyűlési képviselője, publicista, költő.*

100 éve hunyt el

SZABÓ JÓZSEF

* Égerszög, 1841. február 6.

† Miskolc, 1910. január 20.

*Eltemetve Szalonnán.
Református lelkész, egyházi író.*

190 éve született

SZATHMÁRY-KIRÁLY BARNABÁS

* Hangács, 1820. június 12.

† Miskolc, 1901. december 22.

Író, katonatiszt, Munkácsy Mihály sógora.

(Lieb Cecilia férje:)

235 éve hunyt el

SZATHMÁRY-KIRÁLY GYÖRGY

* Hangács, 1703 (?)

† Hangács, 1775. augusztus 26.

Neves méhész, szakíró, politikus.

130 éve született

SZÉKELY KÁROLY

* Marosvásárhely, 1880. január 22.

† Budapest, 1941. június 9.

Szobrász, éremművész, az edelényi és a laki

hősi emlékmű alkotója (1930, 1935).

420 éve született

SZINPETRI FERENC

* Szinpetri, 1590 (?)

† [?] [?]

Református lelkész, egyházi író.

30 éve hunyt el

SZÓKE BÉLA

* Jósvafő, 1894. október 21.

† Budapest, 1980. november 19.

Gépészmérnök, feltaláló, technikatörténész.

95 éve született

DR. TARJÁN JENŐ

* Rudabánya, 1915 (?)

† Budapest, 1999. november 18.

Nyelvész, egyetemi tanár.

50 éve hunyt el

TELEKES BÉLA

* Felsőtelekes, 1873. május 4.

† Budapest, 1960. október 28.

Költő, műfordító.

535 éve született

TOMORI PÁL

* Tomor (?), 1475 körül

† Mohács, 1626. augusztus 29.

Kalocsai érsek, Mohácsnál a magyar sereg fővezére, több környékbeli településen volt birtoka.

120 éve született

DR. ULVICZKY FERENC

* Kőtelek, 1890. szeptember 2.

† Borsodszirák, 1941. június 13.

Római katolikus plébános, publicista, egyházi író.

160 éve hunyt el

báró WESSELÉNYI MIKLÓS

† Pest, 1850. április 21.

Erdélyi földbirtokos, politikus, publicista, Ragályi Tamás barátja, Martonyiban és környékén voltak birtokai.

100 éve hunyt el

ZACHÁR GYULA

* Edelény, 1853. május 21.

† Budapest, 1910. május 26.

Tanár, közgazdasági író.

Összeállította: Hadobás Pál

30 éves az Edelényi Férfikórus

2009. június 27-én emlékezetes hangverseny keretében ünnepelte 30. évfordulóját az Edelényi Férfikórus. A 35 fővel megalakult csoportban a város minden rétegéből voltak tagok. A három évtized alatt az előregedés és az elhalálozás miatt folyamatosan fogyott a kórus létszáma, melyet az újonnan jött tagok sem tudtak ellensúlyozni.

A kezdeti időkben a helyi ünnepeken szerepeltek, majd a helyi sikereken megedződve a szűkebb pátriában, majd országos rendezvényeken is részt vettek. A számos hazai szereplés után 1984-ben három napos cseh-szlovákiai fellépésen vettek részt. Részesei voltak a Szerencsen megrendezett Országos Férfikari Találkozóknak. Három alkalommal szerepeltek az aggteleki cseppkőbarlang Nemzetközi Kórustalálkozásán. 1989-ben nagy sikerrel mutatkoztak be a kárpátaljai magyarok előtt Nagypaládon. 1990 után szerepeltek Szlovákiában és Erdélyben is. A megyei közművelődési intézet által meghirdetett Amatőr Gála rendszeres fellépői voltak, ahol szép sikereket arattak. Első minősítésükön ezüst koszorús fokozatot értek el, majd 1989-ben Nyírbátorban, 1994-ben Gyulán, 1997-ben Tiszaföldváron arany minősítést szereztek. 1998-ban Edelény város képviselő-testülete Pro urbe Edelény Emlékéremmel jutalmazta az együttest, amelynek vezetője hosszú időn keresztül Vaszkiló Ferenc volt, az Ő elköltözése után pedig Juhász Andorné vette át a csoport vezetését.

Az ünnepi hangverseny meghívott vendége a mezőcsáti kórus volt.

Ma is élő alapító tagok: Bodnár János, Galambos László, Kalocsai István, Kiss János, Kurucz András, Nagy Lajos, Poller Sándor, Toma István.

Ma is élő egykori kórustagok: Barna Miklós, Eperjesi Béla, Kondás Miklós, Krajnyák Pál, Kiss Andor, Vaszkiló Ferenc.

Elhunyt kórustagok: Balla László, Boros István, Dobos Miklós, Emri István, Fazekas Bertalan, Fodor György, Görgei József, Joó Vencel, Kerégyártó József, Kiss Lajos, Lukács János, Magyar János, Magyar József, Magda István, Majoros József, Mezei János, dr. Nagy Lajos, Ruszin Romolusz, Szalóczi Sándor, Szalóczi Zoltán, Sztankó József, Szokol Pál, Tóth János, Viszlai Béla.

Férfi kórus

Mezőcsáti kórus

Közönség

Archív felvételek

Újabb felújítások a Vadászy házon

2008-ban az Oktatási és Kulturális Minisztérium Tájházak a közössé-
géért című pályázata keretében nyert pénzből sikerült helyreállítanunk a Bor-
sodi Tájház Vadászy házának homlokzatát, amely ma már eredeti szépségé-
ben látható a város lakói és az ideérkező látogatók örömére.

A Minisztérium 2009-ben Vendégváros tájházak cím-
mel hirdetett pályázatot, melyen a Művelődési Központ,
Könyvtár és Szekrényessy Árpád Múzeum 1,9 millió fo-
rintot nyert a Vadászy ház felújításának folytatásához.

Az 1905-ben épült ház tornácának oszlopsora az elmúlt több mint száz
év alatt szerkezetileg meggyengült, és szükségessé vált a megerősítése. A
pályázaton ezen feladatok elvégzésére nyertük a pénzt. A pénz késői meg-
érkezése miatt a munkálatok csak 2010 elején kezdődnek el.

Felújítás előtt

Felújítás közben

Felújítás közben

Felújítva

Tartalom

Az 1848–49. évi szabadságharc katonái Edelény környékéről Összeállította: H. P.	5
Hokkyné Sallay Marianne: A szalonnai református templom középkori falképei.....	31
Béres Gyula: Lazarus von Schwendi császári fővezér.....	42
Béres Gyula: Dr. Szentjakabi István Lázár O.S.B.	50
Béres Gyula: Somogyi Ignác (1840–1860).....	53
Béres Gyula: Zabka Márton római katolikus lelkész (1785–1864).....	54
A Bódva völgye 2010. évi évforduló naptára Összeállította: H. P.	56
30 éves az Edelényi Férfikórus	67
Újabb felújítások a Vadászy házon	71

